

ਚੀਨੇ ਕਬੂਤਰ

ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ :

ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

- ਪ੍ਰਥਮ ਦੀ ਔਖ (1970)
- ਗੁਲਾਬ ਵਾਨੂਸ ਤੇ ਬਰਫ (1977)
(ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ)
- ਆਨੰਦਪੁਰ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ (1977)
- ਮੋਹ ਮਹਿਲ (1981)
- ਸੰਦਲੀ ਕੁੱਤ (2006)
- ਸਿਟੀ ਦੇ ਮੋਰ (2006)
- ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ (2009)

ਗਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

- ਕਾਸਨੀ ਦੇ ਫੁੱਲ (2003)
- (ਸਰਵ-ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਪੁਸਤਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ)

ਵਾਰਤਕ :

- ਰਾਜ ਕਰੋਗਾ ਖਾਲਸਾ
- ਮੇਲ-ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ

ਛਪਣ ਹਿੱਤ :

- ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਂ (ਕਵਿਤਾ)
- ਬਾਰਾਂਦਰੀ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕੋਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕਿੰਗਰੇ (ਕਵਿਤਾ)
- ਢਾਈ ਪੱਤ ਮੱਛਲੀ ਦੇ (ਕਵਿਤਾ)
- ਕਿੱਸਾ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਰਾਬਣ (ਵਿਅੰਗ)
- ਵਿਅੰਗ-ਵਢਾਂਗਾ (ਕਵਿਤਾ)
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲੇ (ਵਾਰਤਕ)

ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

ਸਮਰਪਣ

ਤੁਰ ਗਈ ਪਿਆਰੀ ਜੈਸਮੀਨ ਦੇ ਨਾਂ

Cheene Kabutar

by

Prof. Sher Singh Kanwal

12016 N 36th ST.

Phoenix AZ 85028 (USA)

Ph. : 602-482-2276

2011

Published by Lokgeet Parkashan

S.C.O. 26-27, Sector 34 A, Chandigarh-160022

India

Ph.0172-5077427, 5077428

Punjabi Bhawan Ludhiana, 98154-71219

Type Setting & Design PCIS

Printed & bound at Unistar Books (Printing Unit)

11-A, Industrial Area, Phase-2, Chandigarh (India)

98154-71219

© 2011

Produced and bound in India

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's and writer's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਕਬੂਤਰ ਉਡਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਸਾਰੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਡਦੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੀਨਾ-ਕਬੂਤਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਿੱਚ-ਕਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਵੀ!

ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉਡਦੇ-ਵਿਚਰਦੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ-ਨਿਹਾਰਿਆ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ 'ਚੌਕੁਝ ਚੀਨੇ-ਕਬੂਤਰ ਪੰਗ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲੋ-ਦਿਮਾਗ, ਮੇਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਆਪੇ ਦਾ ਗਿੱਯਾ ਹੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਚੀਨੇ-ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਨੂੰ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਭਰਕੇ ਨਿਹਾਰਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ ਯਤਨ ਹੈ।

30 ਸਤੰਬਰ, 10

ਪਿਆਰ ਨਾਲ:
ਆਪਣੇ ਚੀਨਿਆਂ ਤੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਗੋਲਾ,
ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

ਜੀਵਨ ਬਿਉਰਾ

ਨਾਮ : ਖ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ
 ਜਨਮ : 15 ਦਸੰਬਰ, 1943
 ਜਨਮ ਸਥਾਨ : ਤਲਵੰਡੀ ਮੌਲੀਆਂ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਵਿਰੋਜਪੁਰ
 (ਹੁਣ ਮੋਗਾ)
 ਪਿਤਾ : ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ
 ਮਾਤਾ : ਸਰਦਾਰਨੀ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ
 ਬੱਚੇ : ਹਰਿਸਿਮਰਨ ਕੌਰ (ਬੇਟੀ)
 ਹਰਿਕੀਰਤ ਸਿੰਘ (ਬੇਟਾ)
 ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ.ਏ.

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬੀ.ਐਡ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਟਾਂਡਾ, ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਕਰਮਸਰ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਮੋਗਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ 1980 'ਚ ਅਮਰੀਕਾ ਨਿਵਾਸ।

1964 'ਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਭਾਤ' ਕਲਕੱਤਾ ਦੀ ਸਬ-ਐਡੀਟਰੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਾਂ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਲਿਖਿਆ ਤੇ 1985 'ਚ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆਂ (ਅਮਰੀਕਾ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਾਹਿਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ 'ਜਾਗੋ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਆਸੀ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸੈਂਕੜੇ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖੇ।

1979 'ਚ 'ਗੁਲਾਬ, ਫਾਨੂਸ ਤੇ ਬਰਫ' ਉਤੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਸਨਮਾਣ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਤੌਰੀ (Longest Zucchini Courgette) ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਖੇਤੀ ਉਪਜ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ 2002 ਅਤੇ 2003 ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ 'ਗਿਨੀਸ ਵਰਲਡ ਰਿਕਾਰਡ' ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ।

ਤਤਕਰਾ

1. ਬਿਲ 11
2. ਕਲਹਿਰੀ ਮੋਰ 15
3. ਤਾਰਾ ਬੱਕਰਵਾਲ 22
4. ਸੁੰਦਰ-ਗਹਿਣੇ 26
5. ਕਿਸ਼ਨਾ-ਚੰਦਕੁਰ 31
6. ਵੱਡੇ ਮਾਸਟਰ 41
7. ਗਿਆਨੀ ਜੀ 46
8. ਨਿਹਾਲਾ ਤਾਂਗੇ ਵਾਲਾ 53
9. ਜੱਗਾ ਬੱਚਰੀ 56
10. ਦੁਰਗਾ ਬਾਹਮਣ 62
11. ਦੀਪਾ ਸ਼ਰਾਬੀ 67
12. ਅੰਮਾਂ ਹਰੇ 73
13. ਕਾਕਾ ਫੌਜੀ 76
14. ਕਰਤਾਰਾ ਮੋਰ 81

ਬਿਲ

ਉਸ ਦਿਨ ਹਾਦਸੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਸੀ।
ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸੀ
ਪਰ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ!
ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੈ ਗਈ ਸੀ!!

ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਸੀ
ਕਿ ਕੰਮ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੋਰੇ ਨੇ 'ਬਿਲ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਸੀ
ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਵ ਲੱਗਿਆ ਸੀ
ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਜੋਟਵਾਦ ਦੀ ਸਿਰੀ ਚਿੱਪ ਸੁੱਟੀ ਹੋਵੇ।
ਉਸਦੀ ਗਰਦਣ ਮਰੋੜ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ!!
ਤੇ ਉਹ ਗੋਰੇ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਦਾ ਝਪਟਿਆ ਤੇ ਗਰਜਿਆ ਸੀ-
ਡੌਟ ਕਾਲ ਮੀ ਬਿਲ ਅਗੇਨ-ਓਕੇ?
ਤੇ ਫਿਰ ਕੰਮ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਹਬ-ਸਲਾਮਤ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ।
ਗੋਰਾ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਉਸਤੋਂ ਕੰਨ ਭੰਨਦਾ ਸੀ
ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਹ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਦੂਜੇ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਦੇਸ ਆਇਆ ਸੀ।

ਹੁਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਇਆਂ ਵੀਹਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।
ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ-ਝੱਖੜਾਂ 'ਚ ਵੀ
ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ
ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ 'ਚੋਂ ਵਿਚਰ ਕੇ ਵੀ ਉਸਨੇ ਸਰੂਪ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਪਾਠ ਵੀ ਉਹ ਸਮਝੋ ਨੇਮ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ
ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੀ ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ।

ਦੇਸ ਹੁੰਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਕ ਵੇਖਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਮਲ ਸੀ।
ਡਾਕ ਵਿਚ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਿਸਾਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ
ਜਿਹਨਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਵੇਰ
ਉਸਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਪਦੀਆਂ ਸਨ।

ਜਾਂ ਨੀਲੇ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਤੇ ਫਿੱਕੇ ਪੀਲੇ ਜਿਹੇ ਕਾਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਮੌਜ਼ ਦੇਣ 'ਚ ਉਹ ਖ਼ੂਨ ਬੋਲਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ੁਹਲਾ ਸੀ ਜੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਜਬਾਬ ਜਾਣੋਂ ਮੁੜਦੀ ਡਾਕ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਮਲ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਫੁਟਦਾ ਪਰ ਪ੍ਰਦੇਸ ਆ ਕੇ ਉਸਦਾ ਡਾਕ ਦੇ ਅਮਲ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਗੁੜ੍ਹੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਖ਼ਤ ਲਿਖਦਾ ਸੀ। ਹਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਦਿਆਂ ਕਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੇ।

ਡਾਕ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੀ ਹੁਣ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨੈਟਰਬਕਸ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਡਾਕ ਵਿਚ ਹੁਣ ਨੀਲੇ-ਪੀਲੇ ਕਾਟ-ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਿਆਂ ਥਾਵੇਂ ਚਿੱਟੇ-ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਹੀ ਗਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ! ਡਾਕ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮੂੰਹ ਹੀ ਮੁੜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਘਰ ਤਾਂ ਰਲ ਕੇ ਹੀ ਚਲਾਉਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਾ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਉਸ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਡੋਨ ਕਰਕੇ ਆਏ ਤੇ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਬਿਲਾਂ ਦਾ ਅਕਸਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀ- ਬਿਲ.... ਆਹ ਬਿਲ.... ਅਹੁ ਬਿਲ..... ਬਿਲ... ਬਿਲ... ਬਿਲ... ਬਿਲ ਤੇ ਇਹ ਹੁੱਖਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗੋਰੇ ਦਾ 'ਬਿਲ' ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ 'ਬਿਲ... ਬਿਲ' ਕਰਦੀ ਪਤਨੀ ਗੋਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਬਿਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਜਿਹਾ ਪੈਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਿਘ ਤੋਂ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦਾ ਬਿਲ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ!!

ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਕੁੱਤੇ-ਬਿੱਲੀਆਂ 'ਚ ਕਦੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਇਤਫ਼ਾਕ ਕਿ ਧੀ ਦੇ ਮਿੰਨਤ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵੜਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਬਿੱਲੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਗਾਓ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚਾਰੀ ਜਿਹੀ ਕਈ ਵੇਰ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਮਗਰ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੀ ਕਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਪੌੜੀਆਂ 'ਚ ਬੈਠੀ ਉਸਦਾ ਇਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਤੇ ਕਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਉਸਦੀ ਦਸਤਕ ਜਾਂ ਆਹਟ ਸੁਣ ਘਰ ਦੇ ਦੂਰ-ਦਰਾਡਿਓ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰ-ਬੱਧਨ 'ਚ ਬੱਝੀ ਵਾਹੋ-ਵਾਹੀ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਥੱਕੇ ਮਾਂਦੇ ਦੇ ਕਦਮਾਂ 'ਚ ਲੋਟ-ਪੋਟ ਹੋ ਲੋਟ-ਪੋਟਣੀਆਂ ਲਾ ਲਾ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਜਤਾਉਂਦੀ! ਕਦੇ ਜਦੋਂ ਸਾਹਮਣਾ ਹੁੰਦਾ ਔਖਾਂ ਵਿਚ ਝਾਕਦੀ ਉਸਦੀਆਂ ਔਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਝਾਰਤੀ ਜਿਹਾ ਜਾਦੂ ਸੀ ਗੱਲ ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਕੀਲ ਲਿਆ ਸੀ! ਜਦ ਘਰ ਵਿਚ ਨਿੱਕਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਤਕਰਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਜਾਣੋਂ ਹੁਣ ਘਰ ਦੇ ਲਗਪਗ ਹਰ ਕਰਮ 'ਚ ਇਵ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦਾ ਇਕ ਨਾਨ-ਵੋਟਿੰਗ ਪਰ ਅਹਿਮ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਕਿੱਸਾ-ਕੱਤਾ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਵਿਹਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਪਿੰਡਾ ਆਪਣੇ ਪੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਪਲੱਸਦਾ ਪਲੱਸਦਾ ਸੋਚਦਾ- ਬਿੱਲੀ ਵੀ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਅੰਸ 'ਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ? ਇਹ ਖਿਆਲ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਸਾ ਧਰਵਾਸ ਜਿਹਾ ਦਿੰਦਾ। ਉਸਦੀ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਦੇ ਨਹੁੰ ਦਸਤੂਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਵਵਾਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਬਿਲੀ ਨੂੰ ਪਲੇਸਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਲਗਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ-ਰੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀ-ਪੱਤਾ ਬਣ ਕੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ
ਉਸਦਾ ਵੀ ਸਾਰਾ ਸੁੰਮਾਨ ਕਿਸੇ ਖੱਖੜ 'ਚ ਉਡਦੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗ ਉੱਡ ਗਿਆ
ਹੋਵੇ

ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਨੇ ਉਸਦੇ ਅਕੜਵੇਂ ਦੇ ਨਹੁੰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਬਿਲੀ ਵਾਂਗ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ
ਹੋਣ।

ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਲ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ

ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਬਿਲ ਤਾਰਦਾ ਤਾਰਦਾ ਤੇ ਬਿਲੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰਦਾ
ਕੋਈ ਗੱਰੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਲਗਦਾ

ਜਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀ-ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ

ਵਗਦੇ-ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ

ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਘਉਪੁਣਾ ਤੇ ਰਘੜਉਪੁਣਾ

ਖਿੰਡ-ਪੁੰਡ ਤੇ ਖੁਰ-ਖਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਾ

ਸਿਘ ਤੇ ਬਿਲ

ਬਿਲ ਤੇ ਬਿਲੀ

ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ!

ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਜਿਹਾ!! ਬੱਦਲ ਜਿਹਾ!!!

ਕਲਹਿਰੀ-ਮੌਰ

ਪਿਛੋਂ ਆਇਆ ਖ਼ਤ ਬੋਲਦਾ ਹੈ-
'ਪੰਨਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ!

ਪੰਨਾ-ਜਿਸਨੇ ਉਮਰ ਭਰ ਨਰਕਵਾਸ ਭੋਗਿਆ ਸੀ
ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ!!'

ਇਕ ਲੱਤ ਛੋਟੀ ਇਕ ਵੱਡੀ
ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਚਾਦਰ 'ਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸਿਗਰ ਮਸ਼ੀਨ
ਜਦ ਉਹ ਤੁਰਦਾ

ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਦੀ ਪੂੰਝੀ

ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੁਲਾਰੇ ਮਾਰਦੀ

ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ

ਉਸਨੂੰ 'ਕਲਹਿਰੀ-ਮੌਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਕਲਹਿਰੀ ਮੌਰ ਆਪਣੀ ਭੂਕ ਸਣੇ

ਬਹੁਤ....ਦੂਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੂਹ ਵੱਲ ਉੱਡ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਿੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਪਰਤਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ!

ਭੂਕਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ!!

ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ-ਜੀ ਜਦ ਉਹ ਭੁਕਿਆ

ਉਸਦੀ ਭੂਕ ਦੀ ਹੂਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ!

ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗੀ!!

ਦਸਦੇ ਹਨ-

ਨਿੱਕੇ ਗੁੰਦਿਆਂ ਪਹਿਲੋਂ ਉਸਦਾ ਪਿਓ

ਵੱਡੀ ਪਲੇਗ 'ਚ ਮਰ ਗਿਆ!

ਫਿਰ ਮਾਂ... ਤੇ ਫਿਰ ਦੋ ਸਕੇ ਭਰਾ!!

ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੰਨਾ

ਜਮਾਂਦਰੂ ਇਕ ਲੱਤ ਛੋਟੀ ਇਕ ਲੱਤ ਵੱਡੀ

ਧਰਮਸਾਲਾ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਵਰ੍ਹੇ ਖੇਡਦਾ ਰਿਹਾ!

ਅਭੱਲ, ਅਸਾਵੀਂ-ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ!!
 ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਫਲਦਾ ਰਿਹਾ।
 ਤੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਤੇ ਪਲਦਾ ਰਿਹਾ!!
 ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਵੀ ਤੁਰ ਗਿਆ।
 ਤੇ ਗਿੱਦੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤ ਘਰ ਦਾ ਮੁਹਰੇਲ ਹੋ ਗਿਆ
 ਪਰ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ ਫਰਕ ਪਿਆ?
 ਉਹ ਤਾਂ ਬਸ ਆਪਣੀ ਅਸਾਵੀਂ ਤੋਰ
 ਤੁਰਦਾ ਰਿਹਾ.....ਤੁਰਦਾ ਰਿਹਾ!

ਜੱਦੀ ਕਿੱਤਾ ਸੀ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਣੇ
 ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਭਰਾ ਨੇ ਇਕੋ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗੁਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ!
 ਜੇ ਧੰਨੇ ਨੇ ਕੱਕੇ ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਿੱਜਰ ਲਿਆ ਸੀ!!
 ਬਸ....ਪਟੜੇ ਉਤੇ ਜਗਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਿਗਰ ਮਸ਼ੀਨ
 ਖੱਬਾ ਗੋਡਾ ਖੜ੍ਹਾ
 ਸੱਜਾ ਗੋਡਾ ਭੋਇ
 ਤੇ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਹੱਥੀ 'ਤੇ
 'ਠੱਪ....ਠੱਪ' ਮਾਰਦਾ
 ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਉਣ...ਆਉਣ ਲਈ ਹੱਥ ਉਲਾਰਦਾ ਹੋਵੇ।
 ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸਦੀ ਤੇਜ਼ ਚਲਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ
 ਉਸਤੋਂ ਦੂਰ...ਹੋਰ ਦੂਰ ਦੌੜਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੀ ਜਾਂ ਹੋਣੀ
 ਜੁ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ ਸੁਬਾਹ-ਸ਼ਾਮ ਟਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ!!

ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ
 ਧੰਨਾ ਕਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮੋਚਾ ਲੈਂਦਾ
 ਸਾਰੇ ਪਿਛ ਤੇ ਪਟੜੀ-ਫੇਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
 ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਣ ਛੱਡੀ ਸੀ
 ਪਰ ਨਿਮਾਣਾ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਦੀ
 ਕਦੇ ਹਾਥ ਨਾ ਲੈ ਸਕਿਆ!
 ਉਹ ਵਸਤਰ ਤੇ ਬਦਨ ਤੱਕ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ
 ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਨਾ ਲਹਿ ਸਕਿਆ!!

ਦਿਲੋ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕਿਆ!!
 ਰੋਜ਼....ਸੂਰਜ ਲਿਸ਼ਕੋਰਦਾ।
 ਭੜ੍ਹ ਸਾਧ ਸੰਖ ਪੂਰਦਾ!!
 ਬਲਦ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ!!
 ਉਹ ਘੁਸਸੁਸੇ ਵਿਚ
 ਮਸ਼ੀਨ ਉਦਾਲੇ ਖਿਲਰੇ ਕੱਪੜੇ 'ਕੱਠੇ ਕਰਦਾ
 ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ 'ਧੰ.ਨਿ.ਆਂ' ਨਾ ਬੋਲਦੀ
 ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਡੱਠੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਉਹ
 ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮਚਦੀ ਔਗ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ
 ਪਲ ਪਲ ਉਸ ਵਿਚ ਮਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।
 ਟੱਬਰ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ....
 ਉਹ ਘਰੋੜੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿੱਠ ਸਿੱਧੀ ਕਰਦਾ
 ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘੂਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।
 ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ
 ਤਾਂ ਉਹ ਨਲਕਾ ਗੋੜ ਕੇ ਹੱਥ ਧੋਂਦਾ।
 ਕਦੇ ਕਦੇ ਪਲਕਾਂ ਹੇਠ ਛਾਏ ਬੱਦਲਾਂ ਚੋਂ
 ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਛਲਕਦੀ ਛਮਾ-ਛਮ-ਬਰਸਾਤ ਚੋਂਦਾ।
 ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਾਂਗ ਬੇਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ
 ਨਸੀਬ ਹੋਈਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰ
 ਮੰਜੀ ਵਿਚ ਅਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ...।

ਤੜਕੇ....ਪਿੰਡ ਚੋਂ ਕੋਈ ਜੰਵ ਚੜ੍ਹਨੀ ਹੁੰਦੀ।
 ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਣ ਨੇ ਤੁਰਨਾ ਹੁੰਦਾ!!
 ਮੰਡਿਆਂ-ਖੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਮੇਲੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ!!!
 ਕੋਈ ਬੂਹਾ ਠਕੋਰਦਾ...
 'ਖੁੰਨਿਆ!....ਓ...ਓ...ਨਿ...ਆਂ!!
 ਹੈਗਾਂ ਕਿ....?'
 ਉਹ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਦਾ।
 ਤੇ ਦੀਵੇ ਦੇ ਮੱਧਮ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ
 ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਰਾਤੀਂ ਛੁੱਟੇ
 ਕਿਸੇ ਕੁੜਤੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਕਰਦਾ
 ਕਿਸੇ ਪਜਾਮੇ ਦਾ ਨਾਲਾ ਸੀਂਦਾ

ਕਿਸੇ ਕੁੜਤੀ ਦੇ ਬਟਨ ਲਾਉਂਦਾ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਔਧ-ਪੂਰੇ ਇਕਰਾਰ ਪੂਰਦਾ।
ਬੋਹਣੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ....ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ?
ਧੌਲੀ ਪੌਲੀ ਨਾ ਜੁੜਦੀ...ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ?
ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਤੜਕਸਾਰ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਪੈਂਦੀ!
ਹਰ ਪਹੁ-ਫੁੱਟਦੀ ਉਸਦੀ ਝਾੜ-ਝੰਬ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ!!

ਪਿੰਡ 'ਚ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ-ਚਿੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ
ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਨ ਪਹਿਲੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਆਉਂਦਾ।
ਉਹ ਫੁੱਲਿਆ ਨਾ ਸਮਾਉਂਦਾ!!
ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਸਿਗਰ ਮਸ਼ੀਨ
ਇਕ ਹੱਥ ਕੈਂਚੀ ਤੇ ਗਜ਼
ਉਸਦੀ ਭੋਇ ਔਡੀ ਨਾ ਲਗਦੀ
ਤੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ-
ਉਹ ਮੇਚੇ ਲੈਂਦਾ....ਕੱਪੜੇ ਮਿਣਦਾ
ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੱਕਰ-ਪਿਓ ਪੈਂਦੀ।
ਤੇ ਸਾਹੇ ਵਾਲੇ ਘਰੋਂ 'ਪੱਕੀ-ਰੋਟੀ' ਆਉਂਦੀ!!

ਵਿਆਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ....
ਉਸਦਾ ਪਟੜਾ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਣ ਲਈ ਵਿਹੜੇ ਡਹਿੰਦਾ।
ਧਰਮਸਾਲਾ 'ਚ ਰਕਾਟ ਲਗਦੇ
'ਕਲਹਿਰੀਆ ਮੌਰਾ ਵੇ....ਮੈਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਰਹਿੰਦੀ...'
ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੁਆਕ ਧੰਨੇ ਵੱਲ ਉਂਗਲਾਂ ਕਰ ਕਰ ਹੱਸਦੇ।
...ਮੱਛਰੀਆਂ ਮੇਲਣਾ ਇਕ ਦੂਜੀ 'ਚੋਂ ਦੀ
ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ!!
ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਨਖਰੇਲੇ ਮੇਲਣ
ਉਸਨੂੰ ਮਿੱਠੀ-ਟਿਚਕਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀ
ਤਾਂ ਧੰਨੇ ਦੀ ਜੀਠੂ ਨੂੰ ਕੰਡਿਆ ਜਾਂਦੀ
ਉਹ ਲੋਰ 'ਚ ਆਇਆ
ਕਦੇ ਕਦੇ....ਲੋੜੀ ਸਿਉਣ ਤੇ ਦੂਹਰੀ ਸਿਉਣ ਫੇਰ ਜਾਂਦਾ
ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਨਖਰੇਲੇ-ਮੇਲਣ ਦੇ ਬੋਲ

ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਖੜਕੇ 'ਚ
ਚੁਗੀ ਵਾਂਗ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਖਾਂਦਾ-ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।
ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਲ 'ਚ ਉਸ ਨਖਰੇਲੇ ਲਈ
ਅਕਾਰਥ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਨੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਬੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ!!
ਕਦੇ ਕਦੇ
ਮੇਲਣਾ ਦੇ ਬੁਰਮਟ 'ਚ ਬੈਠੇ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਤੰਕਿਆਂ ਲਗਦਾ
ਜੀਠੂ 'ਹੰਨਾ' 'ਚ ਧੰਨਾ' ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਮੁਹਾਵਰਾ
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੱਗੇ ਪੱਚਰੀ ਨੇ
ਉਸ 'ਤੇ ਹੀ ਘੜਿਆ ਹੋਵੇ!
ਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਘਰ ਦੇ
ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾ ਜੜਿਆ ਹੋਵੇ!!!

ਹਾਂ....ਤੇ ਫਿਰ
ਧੰਨਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਸ਼ੀਨ
ਉਸਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ
ਤਿੰਨ.....ਚਾਰ...ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਗਿੜਦੇ ਰਹੇ....ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ।
ਖੁਰਦੇ ਰਹੇ....ਭੁਰਦੇ ਰਹੇ!!
...ਤੇ ਹੁਣ ਧੰਨੇ ਦੀ ਲੰਬੀ ਭੂਸਲੀ-ਦਾਹੜੀ ਦੇ ਵਾਲ
ਕਾਲੇ-ਭੂਸਲੇ ਨਹੀਂ....ਬੱਗੇ ਸਨ।
ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਵਾਣੇ ਉਸ ਨੂੰ
'ਧੰਨਾ ਬਾਬਾ' ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸਨ!!

ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੁਣ
ਮੱਗੇ ਤੋਂ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੀ
ਕਾਲਿਜ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ
ਧੰਨੇ ਦਾ ਸਿਉਂਤਾ ਕਾਲਰੀ-ਕੁੜਤਾ ਤੇ ਝੋਲੀਦਾਰ ਪਜਾਮਾ
ਹੁਣ ਸਰਕਸ ਦਾ ਕੋਈ 'ਜੋਕਰੀ-ਸੂਟ' ਜਾਂ ਅਜੂਬਾ ਸੀ
ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿਉਂਤੇ ਕਿਨੇ ਹੀ ਕੁੜਤੇ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੁੜ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣੀਂ
ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤਾਈਂ ਸੜ ਗਏ ਸਨ।
ਉਸਦੇ ਰੀਝਾਂ ਲਾ ਲਾ ਸਿਉਂਤੇ ਸੂਫ ਦੇ ਲਹਿਰ ਦੇ-ਘੱਗਰੇ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਨਮੋਸ਼ੀ 'ਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਦੂਕੀ ਦੜ ਗਏ ਸਨ!!

ਉਸਦੇ ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਹੁਣ
ਲੁਧਿਆਣੇ ਲਏ ਪਲਾਟ ਤੇ ਮਕਾਨ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ।
ਤੇ ਧੰਨੇ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸੰਘਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ
ਸੰਘਣਾ ਕੀ... ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਨੇਰ ਛਾ ਗਿਆ ਸੀ!!
ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ ਗਿੜ ਗਿੜ ਕੇ
ਧੰਨਾ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਖੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੂਕ ਸੂਕ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਦੇ
ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਲੇ-ਪਲ ਹੜ ਰਿਹਾ ਸੀ!!

ਬੁਢਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਲਈ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਬੁਢਿਆਂ ਨੇ ਦਰਖਾਸ਼ਾਂ ਦਾੜੀਆਂ ਸਨ
ਧੰਨੇ ਨੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਦਰਖਾਸ਼ ਭਰਾ ਕੇ
ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚਅ ਨਾਲ ਉਸਤੇ 'ਗੂਠਾ ਲਾਇਆ ਸੀ।
ਜਾਣੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਸਾਹ ਆਇਆ ਸੀ!!
ਕੋਈ ਸੰਤੋਖ ਆਇਆ ਸੀ!!!
....ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਡਾਕਖਾਨੇ ਜਾਂਦਾ
ਡਾਕ ਆਉਂਦੀ

ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਟ-ਲਫਾੜੇ ਆਉਂਦੇ
ਪਰ ਧੰਨੇ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਚਿੰਠੀ ਕਦੇ ਨਾ ਆਉਂਦੀ
ਉਹ ਜੀ-ਭਿਆਣਾ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਆ
ਨਵਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਚਿਤਵਦਾ ਅਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।
ਧਿਆਣੇ ਕੀ ਪੱਤੀ ਗੁੱਲੂ ਮੱਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ
ਨੰਨ੍ਹੀ ਪੱਤੀ ਬਾਬੇ ਭੁਲਦੇ ਨੂੰ ਚਾਲੀ
ਤੇ ਲੱਖੀ ਪੱਤੀ ਜ਼ਮੇ ਸੂਮ ਨੂੰ ਸੱਤਰ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ
ਪਰ ਧੰਨੇ ਦੀ ਦਰਖਾਸ਼
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਨਿੱਘਰ ਗਈ ਸੀ।
ਤੇ ਕੋਣ ਕੋਈ ਦੀ ਚੰਦਰੀ ਟੋਕਰੀ
ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਵਾਂਗੂੰ
ਉਸਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਗਈ ਸੀ!!

ਡਾਕਖਾਨੇ ਰਲਾ ਬਾਹਮਣ ਇਕ ਦਿਨ
ਉਸਨੂੰ ਸਮਝੌਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ-
'ਭਲਿਆ ਲੋਕਾ!
ਪਿਲਸਟਾ ਵੀ ਚਲਦਿਆਂ ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਈ ਲਗਦੀਆਂ
ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦੈਂ?
'ਰਾਮ ਨਾਲ ਕੋਠੜੀ 'ਚ ਬਹਿ ਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿਆ ਕਰ!
ਕਿਹੜੇ ਭੜਏ ਨੇ ਚੜ੍ਹੇ ਮਹੀਨੇ
ਤੈਨੂੰ ਸਉਖੇ ਭੇਜਣੇ ਐ
ਐਵੇਂ ਨਾ ਹੁਣ ਟੁਟ ਕੇ ਮਰਿਆ ਕਰ!!'
ਤੇ ਫਿਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਇਕ ਦਿਨ
ਤੜਕਸਾਰ ਉਸਨੂੰ ਹਿਚਕੀ ਆਈ
ਉਸਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਘੋਰਤੂ ਵੱਜਿਆ
ਜੀਕੂੰ ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਖੜੋਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਹੋਵੇ!
ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿਵਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੁਪਹਿਰ ਬਲ ਉੱਠੀ
ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਦਾਸ ਸ਼ਾਮ ਅੱਖੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਹੁੰਨੀ
ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ 'ਭਾਰੀ ਨਿਮ' ਤੋਂ ਉਸਦਾ 'ਕਲਹਿਰੀ-ਮੋਰ' ਉੱਡ ਗਿਆ ਹੋਵੇ!!

ਤਾਰਾ ਬੱਕਰਵਾਲ

‘ਤਾਰਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਹਰਾਮੀ ਸੀ।’
ਇਹ ਮੇਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਵੀ ਰਾਇ ਸੀ।

ਵਰ੍ਹੇ-ਛਿਮਾਹੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਸਾਂ
ਤਾਂ ਉਹ ਮਿਰਚ-ਮਸਾਲੇ ਲਾ ਲਾ
ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਘੁੱਗੀ ਵਰਗੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਦਸਦਾ ਸੀ... ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਦਸਦਾ ਸੀ
ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਲੁੰਬੜੀ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵਿੰਹਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ।
ਤੇ ਉਹ ਉਹ ਵਿਅੰਗ ਕਸਦਾ ਸੀ
‘ਘੁੱਗੂਆ... ਓ ਘੁੱਗੂਆ!’

ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਡੱਡਾਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੀਆਂ ਨੇ!'
ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹ ਜਾਣੀਂਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਲਗਦਾ ਸੀ।

ਜਦ ਉਹ ਬੜੀ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਸੀ
ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਚੂਹੇ ਵਰਗੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ
ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੈਲਣ-ਬੁੜੀ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਸਦੀਆਂ ਸਨ!
ਤੇ ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀਆਂ ਤਵੀਤੜੀਆਂ
ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਰ ਕੁੜੀ-ਕੱਤਰੀ ਤੇ ਹੱਸਦੀਆਂ ਸਨ!!
...ਤੇ ਉਸਦੇ ਜਗਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਵਲੈਤੀ ਦੰਦਸਾਜ ਤੋਂ ਲਵਾਏ
ਝੂਠੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਦੰਦ ਦੀ ਮਸਖਰੀ ਤੋਂ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਰੋਟੀ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ
ਭਾਈ ਜੀ ਸੰਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
ਤੇ ਉਹ ਜਾਪ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਰ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ
ਘੱਚੋਂ ਕੀ ਵੀਹੀ ਦਾ ਮੋੜ ਝਬਦੇ ਹੀ ਕੱਟ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ
ਤਾਰਾ ਮਾਂ ਦਾ ਯਾਰ... ਪੱਕਾ ਕੰਜਰ ਹੈ।
ਜੁ ਆਪਣੇ ਕੁਛ ਲਗਦੇ ਪਿਉਆਂ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ
ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਚੁਗਲੀ ਵੱਲ ਡੇਰਾ ਕੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਰਦਾ।

ਉਸਦਾ ਗੁਆਂਢੀ ਖੁਸ਼ੀਆ ਸੁਨਿਆਰਾ ਇਕ ਦਿਨ
ਆਪਣੀ ਹੱਟੀ ਦੀ ਸਰਦਲ 'ਤੇ ਵਿਛੀ ਬੋਰੀ
'ਤੇ ਬੈਠਾ ਆਪਣੀ ਗੋਭਲੇ ਵਰਗੀ ਕੁੜੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁੜਿਆ ਸੀ
ਕਿ ਉਸਦੇ ਜੰਮਣ ਖੁਣੋਂ ਭਲਾ ਕੀ ਬੁੜਿਆ ਸੀ?
ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਟਾਟਕੇ ਵਿਚ
ਕੋਠੇ ਤੇ ਬੱਪੀਆਂ ਚਾਰ ਪਾਬੀਆਂ ਨੂੰ

ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਬੱਲਦੀ ਰਹੀ... ਚਕਦੀ ਰਹੀ... ਬਲਦੀ ਰਹੀ... ਚਕਦੀ ਰਹੀ
ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦੇ ਸੰਘ 'ਚ ਆ ਕੇ ਅਟਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ
ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ ਕੰਜਰ ਭਾਨੋਂ ਕੇ ਖੋਲੇ ਵਿਚ ਅਲਫ ਨੰਗਾ ਹੋ ਕੇ
ਪੱਛਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੋਰਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੱਟ ਮੁੰਨਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਤੇ ਉਹ ਜੰਗਲੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਬਿੱਲੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ਹਿ ਕੇ
ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੌਤਕ ਸੁਆਦ ਲੈ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ ਸੀ....

ਇਹ ਖੋਚਰੀ ਤਾਰਾ ਹੀ ਸੀ
ਕਿ ਨਾਈਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਹੁਟੀ ਮੁਕਲਾਵੇ ਆਈ ਤੋਂ
ਝੀਬਾਂ ਥਾਣੀਂ .. ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖੀਆਂ 'ਲੁੱਚੀਆਂ' ਗੱਲਾਂ
ਜਦੋਂ ਇਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੋ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾ ਦੱਸੀਆਂ ਸਨ
ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਵੈਲਣ ਸਹੇਲੀਆਂ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਕਿੰਝਣ 'ਚੋਂ ਉੱਠਕੇ ਰਜਾਈਆਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਹੱਸਦੀਆਂ ਸਨ!

...ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ
ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ
ਮਖਾਣਿਆਂ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਮੁੱਠੀ ਦੇ ਕੇ
ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਗਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 'ਮੰਜੇ ਚੀਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ?'
ਵਰਗੇ ਅਸਲੀਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
...ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਸਾਂ

ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ 'ਤੋਹਫਾ' ਦੇਸੀ ਦਾਰੂ ਦਾ ਗਿਲਾਸ
ਮੱਲੇ-ਮੱਲੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।
ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਵਾਪਰੀ
ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ 'ਘਾਣੀ' ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਚਿੰਬੀ ਪਤੀਲੀ 'ਚੋਂ' ਚਾਹ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮਾਰਦੇ ਕਿਸੇ ਮੇਮਣੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੰਦੀ ਗਾਲ਼ ਕੱਢਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਸੁਸਤ ਬੋਕ ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਮਰਦ ਦੀ ਨਾਮਰਦੀ ਉੱਤੇ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਪੂ...ਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ
ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਛੇੜਦੇ ਵਕਤ
ਉਸਦੀ ਖਚਰੀ ਪਤੀਲੀ
ਕੂੜਾ ਸੁੱਟਣ ਲੰਘਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਅੱਖ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ
ਤੇ ਉਸਦਾ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਉਸ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਪਤੰਦਰ ਸੀ
ਜੋ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਮਗਨ ਤੁਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੱਕਰੀਆਂ
ਨਾਲ ਖਹਿਸਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਪਿੰਡਿਆਂ ਵਿਚ
ਕੰਬਣੀ ਛੇੜਦਾ ਦੌੜ ਕੇ ਗਹਿਰੇ 'ਤੇ ਪੂਤਰ ਕੇ
ਗੋਹਾ ਪੱਥਰੀ ਗਿਆਨੋਂ ਤੋਂ ਮੁਖਤ ਦੀ ਹੀ ਗਾਲ਼ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ
ਤੇ ਉਹ ਸਤ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚੂਕਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁੱਕਾ ਗੋਹਾ ਧਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।
...ਤੇ ਉਸਦੀ ਢਾਂਗੀ ਦੀ ਜਬਾਨ ਵੀ ਉਸ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਲੰਮੀ ਸੀ
ਜੋ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਟਾਹਣੀ ਤੇ ਲੱਗੇ
ਮਾਣ-ਮੱਤੇ ਤੁੱਕੇ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਡੇਗ ਕੇ
ਉਸਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਉਸਦੀ ਹੱਦ ਦੀ ਤਲਵਾਰ
ਸਾਡੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਖਟਕਦੀ ਸੀ।
ਤੇ ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਗੱਤੇ ਦੀ ਹੀ
ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗਰਦਣ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਟਕਦੀ ਸੀ।
ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੁੜ੍ਹੀਆਂ
ਕਈ ਵੇਰ ਉਸਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ
ਕਿ ਇਹ ਨਪਾਛਣਾ ਏਵੂੰ ਨਿੱਪਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
ਇਸ ਕੁਲਹਿਣੇ ਵੱਲੋਂ ਬੁੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ
ਇਹ ਹਰਾਮ ਦਾ ਏਵੂੰ ਮਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ!!

ਇਸ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਪਰਤਿਆ
ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਜਾਣੀਂਦੀ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਸੀ
ਜਿਸਦੀ ਫਿਰਨੀ ਤੇ ਇਕ ਮੋ...ਟੀ ਸੁਰਖੀ ਸੀ ਕਿ
“ਤਾਰਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ
ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।”

ਤਾਂ ਅਖਬਾਰ ਸੱਚ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ!
ਫਿਰ ਮੈਂ ਅੱਥਰੂ ਭਿੰਜੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੰਗ ਜਾ ਕੇ
ਤੱਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਜ
ਨਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸੋਨ-ਰੰਗੇ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਦੰਦ ਵਰਗੀ
ਜਿੰਦੀ ਹੀ ਹਸਦੀ ਸੀ
ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਮੱਛਰਦਾ ਸੀ
ਤੀਆਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਰਗਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਅੱਥਰਾ ਝਰਮਟ
ਹੁਣ ਤੇ ਬੱਸ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਸੀ ਇਕ ਸੁੰਢਾ ਹਨੇਰਾ ਖ਼ਲਾਅ
ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਚਿਰੋਕਣੀਆਂ ਖਿਲਰੀਆਂ
ਮੋਗਣਾਂ ਦੀ ਦਮ-ਘੁਟਵੀਂ ਹਵਾ
ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਉੱਠਦੀ ਗੰਧ ਵਿਚ ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ
ਮੇਰਾ ਦਮ ਘੁਟਿਆ ਸੀ!
ਤੇ ਪਹਾੜ ਜਿੰਡਾ ਤਾਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਹਉਕਾ
ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ 'ਚੋਂ ਉੱਠਿਆ ਸੀ!!

ਉਵ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
ਤਾਰਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਹਰਾਮੀ ਸੀ
ਇਹ ਮੇਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਵੀ ਗਾਇ ਸੀ!

ਸੁੰਦਰ-ਗਹਿਣੇ

ਕੇਹਾ ਸੁਲੱਖਣਾ ਸੀ ਪਿੰਡ
ਤੇ ਕੇਹੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀਗੀ
ਤੇ ਕੇਹੇ ਪਿਆਰੇ ਸਨ
ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਜੁ ਇਸ ਸੁਲੱਖਣੀ ਵੀਗੀ ਵਿਚ ਰਹਿਦੇ ਸਨ
ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਨ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ।
ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਨੇ ਦੀ ਘੁੰਡਰ ਹੀ ਤਾਂ ਸਨ।
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ
ਉਹ ਪਝੰਤਰਾਂ ਕੁ ਦੇ ਹੋਣਗੇ
ਸਿਰ ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਦਸਤਾਰ
ਸਾਦਾ ਕੁੜਤਾ ਪਜਾਮਾ
ਖੱਬੇ ਗੁੱਟ 'ਚ ਚਿੱਟਾ ਰੋਸ਼ਮੀ ਸਿਮਰਨਾ
ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਾਂਸ ਦੀ ਖੂੰਡੀ
ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁਰਮ ਦੀ ਜੁੱਤੀ।

ਉਹ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ
ਮਲਾਇਆ 'ਚੋਂ ਰਹਿ ਕੇ ਆਏ ਸਨ
ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ
ਮਲਾਇਆ ਦੀ ਮਲਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ
ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡੇ 'ਚੋਂ
ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਈ
ਇਸੇ ਹੀ ਮੋਹ ਸਦਕਾ
ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਜ਼ਦੇ ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ
ਮਲਾਇਆ 'ਚੋਂ ਚੰਗੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਕੇ
ਪਿੰਡ 'ਚ 'ਸ਼ਾਂਤ ਸਰ' ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।
ਸਾਡੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਵਾਰ
ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮਲਾਇਆ ਵਿਚ ਸਨ।

ਮੈਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ
ਦੋਹ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਸੰਥਾ ਲੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।
ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਂਦੇ
ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ
ਮਗਰੋਂ ਗਿਆਨੀ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵੀ ਆਉਂਦੇ
ਤੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਫਤਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ
ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਰੁਕਦੇ ਕਦੇ ਨਾ।
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬੋਰੁਖੇ ਜਿਹੇ ਅਦਬ ਦਾ
ਪਤਾ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮਗਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਲੱਗਾ
ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ
ਭਾਈ ਜੀਆਂ ਤੇ ਮਗਰੋਂ
ਇਸ 'ਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਅੜਬ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ
ਆਪਸ ਵਿਚ ਅਹੁਟਾ ਜਾਂ ਕੰਘਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਸਨ ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਘਰਾਣੇ 'ਚੋਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਕੇ-ਸਹੇਦਰੇ
ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਵਾਂਢੀ!
ਤੇ ਮਲਾਇਆ 'ਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿੰਡ ਆਏ।

ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰ
ਗੋਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾਹੜਾ
ਐਨਕਾਂ ਹੇਠ ਚਮਕਦੀਆਂ ਚਿਤੰਨ ਅੱਖਾਂ
ਲੀੜਾ-ਲੱਤਾ ਆਮ ਜਿਹਾ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ
ਪਰ ਲੱਗਣ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਾ ਲੱਗਣ
ਜਿਵੇਂ ਕਿਤਿਉਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਹੋਣ।
ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਣੇ-ਖਣੇ ਹਮਾਤੜ-ਧੁਮਾਤੜ ਹੀ
ਕੈਨੇਡਾ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ
ਉਦੋਂ ਸਿੰਘਪੁਰ ਮਲਾਇਆ ਤੋਂ ਬਰੂਮਾ ਜਾਣਾ
ਕਿਸੇ ਨਸੀਬਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ
 ਕਿ ਮਲਾਇਆ 'ਚੋਂ ਆਏ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
 ਸੁਬਾਹ-ਸ਼ਾਮ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ
 ਨਿਕਲਦੇ ਤਾਂ ਬਰੋ-ਬਰਾਬਰ ਜਿਹੇ ਤੁਰਦੇ
 ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਡੇ ਸਨ
 ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਕੁਝ ਘੱਟ ਸੀ
 ਉਹ ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ
 ਰਤਾ ਕੁ ਪਿਛਾਹ ਤੁਰਦੇ।
 ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ
 ਗੱਲਾਂ ਮਲਾਇਆ ਦੀਆਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ
 ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ! ਕੌਣ ਜਾਣੇ?
 ਸੈਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ
 ਉਹ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਆਉਂਦੇ।

ਉਵ ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
 ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਹੀ ਲਗਦੇ ਸਨ
 ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣ-ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼
 ਕੁਝ ਕੁਝ ਨਿਰਾਲਾ ਤੇ ਅਪਣਾ ਹੀ ਸੀ।

ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਂਦੇ
 ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਐਨਕ ਵਿਚ ਦੀ
 ਲਾਲਟੈਣਾਂ ਵਾਂਗ ਜਗਦੀਆਂ
 ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ 'ਸਾਸਰੀ ਕਾਲ' ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ
 ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਇੰਟ ਮਾਰਦੇ ਜਾਂ ਮੱਥਾ ਡੰਮ੍ਹਦੇ ਹੋਣ
 ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਰਸਮ ਜਿਹੀ ਨਿਭਾਅ ਕੇ
 ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ।
 ਉਹ ਕੁਝ ਕੁਝ ਮਚਲੇ ਜਿਹੇ ਲਗਦੇ ਸਨ।
 ਉਹਨਾਂ ਮਲਾਇਆ 'ਚੋਂ ਆ ਕੇ ਵੀਹੀ 'ਚ
 ਬਜਾਜੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਪਾ ਲਈ ਸੀ
 ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ
 ਬਾਬੇ ਵੀਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ।
 ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-
 'ਕੇਰਾਂ ਮੈਂ ਗਿਆ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਹੂ ਦੇ ਕੋਈ ਲੀੜਾ ਲੈਣ
 ਤਿੱਖੜ ਦੁਪਹਿਰਾ ਸੀ

ਦੁਕਾਨ 'ਚ ਪਿਆ ਉਹ ਸੁੱਤ-ਉਣੀਦਾ ਜਿਹਾ ਉੱਠਿਆ
 ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਅਖੇ 'ਵੀਰੂ ਕੀ ਲੈਣੈ?'
 ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬੇਤੇ ਕਾ ਵਿਆਹ ਐ
 ਖੱਗੇ ਤੇ ਚਾਦਰੇ ਦਾ ਲੀੜਾ ਚਾਹੀਦੈ।
 ਕਹਿੰਦਾ- 'ਮਾਲ ਬਹੁਤ ਨਵਾਂ ਆਇਐ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ।'
 ਤੇਨੂੰ ਪਤੈ ਉਹਨੇ ਛੱਤ ਨਾ' ਡਾਂਗ ਜੀਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
 ਉੱਤੇ ਝੁੱਲੀ ਜੀਹ ਪਾ ਕੇ ਪੱਖਾ ਬਣਾਇਐ
 ਮੇਰੇ ਹੱਥ 'ਚ ਪੱਖੇ ਦੀ ਰੱਸੀ ਦਾ ਡੰਡਾ ਜਿਹਾ ਫੜਾ ਕੇ
 ਕਹਿੰਦਾ- 'ਆਹ ਫੜ, ਦਿੰਨਾਂ ਮੈਂ ਲੀੜਾ।'
 ਮੈਨੂੰ ਡੰਡਾ ਜਿਹਾ ਫੜਾ ਕੇ
 ਉਹ ਜਿਉਂ ਸੁੱਤਾ। ਜਿਉਂ ਸੁੱਤਾ
 ਖਬਰਨੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸੱਚੀਂ ਜਾਂ ਜਾਣ ਕੇ।
 ਦਿਨ ਵਲ ਚਲਿਆ।
 ਇਕ ਚਿੱਤ ਕਰੇ ਵਈ ਮੈਂ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂ।
 ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗਰਜ਼ ਸੀ
 ਨਾਲੇ ਸੋਚਾਂ ਵਈ ਬੰਦਾ ਮੁਅੁਤਬਰ ਹੈ ਮੰਨਿਆ-ਦੰਨਿਆ
 ਨਿੱਕੀ ਜੀਹ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ ਕਾਹਨੂੰ ਵਗਾੜ ਪਾਉਣੈ
 ਮੈਂ ਪੱਖਾ ਖਿੱਚੀ ਗਿਆ
 ਮਖ ਫਸੀ ਤਾਂ ਫਟਕਣ ਕੀ?
 ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਫਰਕਾਟੇ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ
 ਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਇਉਂ ਉੱਡਣ
 ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਨਾ' ਬੂੜਾ।

ਖੈਰ
 ਤੀਸਰੇ ਸਨ ਭਾਈ ਦਸੌਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਰੰਗ ਪਹਿਲੇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੋਂ ਸਾਂਵਲਾ
 ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਦੀ-ਸਿੱਧਰੀ ਜਿਹੀ
 ਕੁੜਤਾ-ਪਜਾਮਾ ਦੋਹਾਂ ਵਾਂਗ ਚਿੱਟੇ।
 ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਜਦ ਕੋਈ 'ਸਾਸਰੀ ਕਾਲ' ਬੁਲਾਉਂਦਾ
 ਤਾਂ ਜਬਾਬ ਦਿੰਦੇ ਉਹ-
 ਭਾਈ....ਸਾਹਿਬ ਜੀ....ਸੁ...ਸਰੀ....।
 ਉਹ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਦੀ ਰੋਲ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ।
 ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਦਿਆਂ ਤੱਕ
 ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਅੱਧਾ ਮੀਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।

ਭਾਈ ਦਸੋਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈ ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਸਨ
ਉਹ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸਨ।
ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ
ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖੂਹ ਸੀ
ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਹੀ ਧੀਆਂ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ
ਸੱਪ ਲੜੇ ਦਾ ਇਲਾਜ-
ਜੋ ਉਹ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ
ਪਰ ਇਹ ਨੁਸ਼ਖਾ ਉਹਨਾਂ
ਆਪਣੀ ਇਕ ਬੇਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ।
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਕਤ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਾਂਗ
ਮੇਰੇ ਕੀ ਪਿੰਡ-ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹੀ
ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਨ।

ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ
ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਇਕ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ
ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਸੀ
ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਅੱਖ ਹੱਸੀ
ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਰਮਾਈ ਸੀ।

ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਦੇ ਕਦੇ
ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਚਿਤਵਦਾ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ
ਉਹ ਸੁਲੱਖਣੀ ਤੇ ਚਾਨਣੀ ਵੀਹੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵਸਦੇ ਸਨ
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ।
ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ
ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ੰਝੀ ਤੇ ਹਨੇਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀਹੀ
ਜਿਸ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਦੇ
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ
ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ।

ਕਿਸ਼ਨਾ-ਚੰਦਕੂਰ

ਤਿੱਖੜ ਦੁਪਹਿਰਾ ਸੀ।
ਸੁੰਨਾ ਸੁੰਨਾ ਜਿਹਾ ਦਲਾਨ।
ਸੁੰਨਾ ਸੁੰਨਾ ਜਿਹਾ ਜਰਾਨ!!
ਚੰਦਕੂਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!
ਤੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਪੈਦ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਮੋਤੀ
ਚੰਦਕੂਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੂਬੀ ਧਰੀ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!

ਚੰਦਕੂਰ ਝਾਕ ਰਹੀ ਸੀ
ਸੁੰਨੀ ਸੁੰਨੀ ਵੀਹੀ ਦੇ ਵੱਲ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!
ਤੇ ਚੰਦਕੂਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੱਲ
ਝਾਕਦਾ ਸੀ ਮੋਤੀ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!

ਪਰ ਚੰਦਕੂਰ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣਾ
ਭਾਵੇਂ ਮੋਤੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ
ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਹੈਵਾਨ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ ਸੀ।
ਪਰ ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ
ਇਹ ਫ਼ਾਸਲਾ ਸਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ!

ਕਿਸ਼ਨਾ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ।
ਹਨੇਰ ਹੀ ਤਾਂ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ
ਘਰ ਵਿਚ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ।
ਚੰਦਕੂਰ ਨੇ ਦੰਦਲ-ਜੂੰਨ ਹੰਢਾ ਲਈ ਸੀ
ਮਕਾਣਾਂ ਆ ਆ ਕੇ ਮੁੜ ਗਈਆਂ ਸਨ
ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਤੇ ਫੁੱਲ ਵੀ ਪੈ ਗਏ ਸਨ
ਸੰਸਾਰਕ-ਵਿਹਾਰਕ ਸਭੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਨ
ਤੇ ਹੁਣ ਚੰਦਕੁਰ ਦਲਾਨ ਵਿਚ
ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!
ਤੇ ਪੁਆਂਦੀ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ
ਬੈਠਾ ਸੀ ਮੌਤੀ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!

ਸਾਹਮਣੇ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੀਹੀ
ਚਾਹ ਧਰਨ ਪੀਣ ਨੂੰ ਚੰਦਕੁਰ ਦਾ ਮਨ ਨਾ ਆਹੁਲਿਆ।
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਪੁਛਾਵੇਂ ਢਲ ਗਏ
ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਹਿੱਲਿਆ
ਨਾ ਚੰਦਕੁਰ! ਨਾ ਮੌਤੀ!!
ਬੈਠੇ ਬੈਠਿਆਂ ਆਥਣ ਰਾਤ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਚੱਲੀ।
ਚੰਦਕੁਰ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਕੋਈ ਚੀਸ ਉੱਠੀ
ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੌਰਨੀ ਵਾਂਗ ਕੂਕੀ-
'ਵੇ ਕਿਸ਼ਨਿਆਂ...!'
ਮੌਤੀ ਦੇ ਕੰਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ।
ਦੇਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਝਾਕੇ
ਚਹੁੰ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਕਿਰੇ
ਕਿਰਦੇ ਰਹੇ! ਕਿਰਦੇ ਰਹੇ!!
ਵਿੰਹਦੇ ਵਿੰਹਦੇ ਰਾਤ ਉਤਰਨ ਲੱਗੀ।
ਨਾ ਚੰਦਕੁਰ ਦਾ ਕੁਝ ਖਾਣ-ਬਣਾਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕੀਤਾ
ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੌਤੀ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾਧਾ
ਦੇਵੇਂ ਜੀ-ਭਿਆਣੇ ਜਿਹੇ ਸੌਣ ਲੱਗੇ।

ਚੰਦਕੁਰ ਦੀ ਅੱਖ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀ
ਲੱਗਣਸਾਰ ਸੁਪਨਾ ਕੀ ਆਇਆ
ਕਿ ਉਹ ਮੁਰਝਾਈ ਹੋਈ
ਕਲੀ ਬਣ ਕੇ ਖਿੜ ਉੱਠੀ।
ਸੁਪਨਾ ਕੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ਼ਨਾ
ਫਿਰ ਵਿਆਹੁਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।
ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਲ
ਹੰਸਾਂ ਵਾਂਗ ਡਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਆਣ ਮਿਲੇ...

ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ
ਜੰਨ ਆਈ ਸ਼ਗਨ-ਕਾਰਜ ਹੋਏ
ਜੰਨ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ
ਕਿਸ਼ਨੇ ਨੇ ਗਲ 'ਚ ਕੈਂਠਾ ਪਾ ਕੇ
ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੰਧੂਰੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।
ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ
ਜੰਵਾਂ ਕੋਰਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।
....ਤੇ ਜੰਵ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ!
ਤਾਂ ਚੰਦਕੁਰ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ
ਉਹ ਮਾਂ ਦੀ ਵਰਜੀ ਵੀ ਨਾ ਰਹੀ
ਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਕੋਠੇ ਤੇ ਖੜੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੀ
ਵਿਰਲ 'ਚੋਂ ਝਾਕੀ।
ਜੰਨ 'ਚ ਬੈਠਾ ਕਿਸ਼ਨਾ
ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੈਂਠਾ
ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੰਧੂਰੀ ਪੱਗ
ਹੱਥੂ ਹੱਥੂ ਕਰਦੇ ਦੰਦ
ਚੰਦਕੁਰ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੀ ਬੀਤ 'ਚੋਂ
ਇਕੋ ਝਾਕਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ
ਸਪਨੀ ਵਾਂਗ ਕੀਲੀ ਗਈ ਸੀ
ਤੇ ਕੋਠਿਓਂ ਉਤਰ ਦੁੜੰਗੇ ਲਾਉਂਦੀ
ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਡੱਠੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ
ਕਿਸੇ ਘਾਇਲ ਪੰਛਣੀ ਵਾਂਗ ਆ ਡਿੱਗੀ ਸੀ।
ਤੇ ਵੇਰ ਜਦੋਂ ਉਦਾਸੀ ਆਥਣ ਵਿਚ
ਉਸਦੀ ਡੱਲੀ ਵਿਦਾ ਹੋਈ
ਤਾਂ ਉਹ ਰਥ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਹੁਰੀਂ ਪਹੁੰਚੀ।
ਓਥੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਚਾਈ-ਚਾਈ ਹੋਏ
ਕਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਉਹ ਘਿਉ-ਖਿਚੜੀ ਹੋ
ਘੁੰਗ ਵਸਣ ਲੱਗੇ।

ਪਰ ਮਹੀਨੇ ਛੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗੁਜ਼ਰੇ
ਕਿਸ਼ਨੇ ਦਾ ਪਿਓ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਮਾਂ

ਦੇਨੋਂ ਹੀ ਜਹਾਨੋਂ ਚਲੇ ਗਏ।
ਭਰਾ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।
ਇਕ ਭੈਣ ਸੀ
ਉਹ ਬਠਿੰਡੇ ਵੱਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ
ਵਿਆਹੀ ਕੀ, ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਥਲ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ
ਗੁਆਚ ਹੀ ਗਈ ਸੀ।

ਛੇ ਘੁਆਂ ਜ਼ਮੀਨ
ਕਦੇ ਵਾਧਾ ਕਦੇ ਘਾਟਾ
ਜਿਵੇਂ ਕਿਰਸਾਨੀ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਦਿਨ ਨਿਕਲਦੇ ਗਏ
ਪਰ ਕਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਚੰਦਕੁਰ
'ਤੈਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹੇ ਮੈਂ ਹੁੰਗਾਂ'
ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹੇ
ਪਰ ਚੰਦਕੁਰ ਦੀ ਵੇਲ ਚੁੰਆਂ ਕੋਈ ਨਾ ਪਿਆ।
ਤੇ ਚੰਦਕੁਰ ਏਸ ਗੱਲੋਂ
ਮਨ ਹੀ ਮਨ 'ਚ ਝੂਰਦੀ ਗਹਿਦੀ।
ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਮਰਦੀ ਜਾਂਦੀ!!

ਇਕ ਰਾਤੀ ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਈ
ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਸੌਣ ਲੱਗੇ
'ਚਾਨਚੌਕ ਚੰਦਕੁਰ ਹੁਬੁਕੀ ਹੁਬੁਕੀ ਰੋਣ ਲੱਗੀ।
ਕਿਸ਼ਨਾ ਚੌਕਿਆ-
ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ
ਚੰਦਕੁਰ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਵਰਮੀ ਵਿਚ
ਕਿਹੜੀ ਖੋਹ ਦਾ ਨਾਗ ਵਸਦਾ ਹੈ
ਉਸਨੇ ਉਸਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਚੂਸਣ ਲਈ
ਚੰਦਕੁਰ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ
ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਲਿਆ
ਤੇ ਚੁੰਮਣਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ
ਹਾਲੋਂ-ਬਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲੋਂ-ਨਿਹਾਲ ਤੇ ਲਾਲੋਂ-ਲਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
ਮੂੰਹੋਂ ਤਾਂ ਕਿਸ਼ਨਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ

ਪਰ ਉਸਦੇ ਕਰਤਬ-ਕਿਰਦਾਰ ਨੇ
ਚੰਦਕੁਰ ਨੂੰ ਮਾਲੋਂ-ਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ
ਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਜੱਗ-ਜਹਾਨ ਭੁੱਲ ਕੇ
ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਸਮਾਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ
ਤੇ ਉਸ ਰਾਤ ਕਿਸ਼ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ
ਰੰਗਲਾ ਵਰ੍ਹਦਾ ਇਕ ਮੋਘਲਾ ਹੀ ਲੱਗਿਆ ਸੀ
ਜਿਸ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ 'ਚ ਭਿੱਜਦੀ-ਨਹਾਉਂਦੀ ਉਹ
ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਕਿਸ਼ਨਾ ਇਕ ਪੱਧਰ ਬੰਦਾ ਸੀ
ਉਹ ਸੱਚੀਂ ਦਾ 'ਲੱਠਾ ਬੰਦਾ' ਸੀ
ਦਰਿਆ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਸੁੱਚਾ।
ਪਿੰਡ 'ਚ ਉਸਦੀ ਦਿੱਖ ਇਕ ਸਾਊ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੀ।
ਉਸ ਨੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਕਦੇ
ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ-ਭਿੜਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ।
ਗੁਰਦੁਆਰੇ-ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਕਦੇ ਉਸ ਲੱਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅੜਾਈਆਂ
ਠੱਕੇ-ਠਾਣੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਉਸਦਾ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ।
ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਜਗਰਾਵਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ।
ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਵੱਡੇ ਮਹਿਲ-ਮੁਨਾਰਿਆਂ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ
ਲਿੱਪੇ-ਪੱਚੇ ਕੱਚੇ ਕੋਠਿਆਂ ਜਾਂ ਢਾਹਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਨ।
ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ-ਘਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ
ਉਸਦੀ ਅਸਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤਾਂ ਸੀ ਚੰਦਕੁਰ
ਬੱਗਾ ਨਾਰਾ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਮੌਤੀ।

ਕਿਸ਼ਨਾ ਚੰਦਕੁਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ
ਚੰਦਕੁਰ ਕਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ।
ਕਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਚੰਦਕੁਰ ਮੌਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ
ਸਾਰੇ ਬੱਗੇ ਤੇ ਨਾਰੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ
ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਅੱਲਾਦ ਦਾ ਤੋੜਾ
ਕਿਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ

ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਚੰਦਕੁਰ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ
ਜਿੰਦਗੀ ਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੋਹਣੀ ਗੁਜਰ ਰਹੀ ਸੀ।
ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੋਹਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਹੋਣੀ ਕੀ ਹੋਈ

ਭਾਦੋਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਤੇ ਆਥਣ ਦਾ ਵੇਲਾ।
ਬੱਦਲਵਾਈ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਨ ਲੱਗਾ।
ਕਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਚੰਦਕੁਰ ਦਲਾਨ ਵਿਚ
ਜੋੜੇ ਦੋਹ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ
ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰੀ ਪਏ ਸਨ
ਚੁਹਲ-ਮੁਹਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।
ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਦੇਸ 'ਚ
ਤੀਵੀਂ ਮਰਦ ਦਾ ਦਿਨੇ ਤਾਂ ਕੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ
ਇਕ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਕੱਠੇ ਪੈਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੱਲਿਆ।

ਪੁੱਸਮਸਾ ਗੁੰਦਿਆਂ ਮੀਂਹ ਕੀ ਵਰ੍ਹਿਆ
ਕਿ ਵੀਹੀ ਸੂਏ ਵਾਂਗ ਵਗਣ ਲੱਗੀ
ਦਲਾਨ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਿਸੇ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਸੀ ?
ਚੰਦਕੁਰ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨਾ ਮਸਤ ਸਨ।
ਮੋਤੀ ਕਦੇ ਬਰਾਂਡੇ 'ਚੋਂ ਦਲਾਨ 'ਚ
ਤੇ ਕਦੇ ਦਲਾਨ 'ਚੋਂ ਬਰਾਂਡੇ 'ਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ
ਕਿਸ਼ਨੇ ਤੇ ਚੰਦਕੁਰ ਲਈ ਸਭ ਔਛਾ ਹੀ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ...ਦੋ ਦਿਨ...ਤਿੰਨ ਦਿਨ
ਇਹ ਕੋਹੀ ਝੜੀ ਲੱਗੀ ਸੀ
ਕਿ ਮੀਂਹ ਬੰਮਣ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਆਇਆ
ਸਗੋਂ ਤੇਜ਼ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਮੋਹਲਧਾਰ ਹੋ ਵਰ੍ਹਨ ਲੱਗਾ।
ਕੱਠੇ ਧੜੈਂਝ ਧੜੈਂਝ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ
ਬੱਗਾ ਤੇ ਨਾਰਾ ਅੰਦਰ ਡਰੇ-ਦੜੇ ਜਿਹੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ।
ਫਿਕਰਮੰਦ ਜਿਹਾ ਮੋਤੀ ਦਲਾਨ 'ਚੋਂ
ਕਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਕਦੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ
ਤੇ ਕਦੇ ਦਲਾਨ 'ਚ ਚੰਦਕੁਰ-ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੇ
ਮੰਜਿਆਂ ਹੇਠ ਆ ਬੈਠਦਾ।
ਅੱਖ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦੀ।

ਰਾਤ ਅੱਧੀ ਕੁ ਹੋਵੇਗੀ
ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਧਮਾਕੇ ਜਿਹਾ ਖੜਾਕਾ ਹੋਇਆ।
ਕਿਸ਼ਨਾ ਉੱਠ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆਇਆ
ਤਾਂ ਗਵਾਂਢੀ ਸਰਬਣ ਕੂਕ ਰਿਹਾ ਸੀ-
“ਉੱਠੋ ਪਿੰਡਾ! ਓਏ ਅਰਜਣ ਕੀ ਲਟੈਣ ਟੁੱਟਗੀ
ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਕੱਠੇ ਬੱਲੇ ਆ ਗਿਆ ਓਏ!”
ਕਿਸ਼ਨੇ ਨੇ ਦਲਾਨ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲਿਆ।
‘ਕੱਲੇ ਤੇੜ ਚਾਦਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰ੍ਹਦੇ ਮੀਂਹ 'ਚ ਉਹ
ਅਰਜਣ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਭੀੜੀ ਵੀਹੀ ਵਿਚਦੀ ਭੱਜ ਨਿਕਲਿਆ।
ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਕਿਰ ਕਿਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।
ਜਦ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੇ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਮੌੜ ਮੁੜਿਆ
ਤਾਹੀਏਂ ਬਬਰ, ਗੁਰਨਾਮ ਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਘਰ ਦੀ
ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੰਧ ਵੀਹੀ ਤੇ ਵੇਰੀ ਹੋ ਗਈ
ਤੇ ਕਿਸ਼ਨਾ ਕੱਚੀ ਕੰਧ ਨੇ ਵੀਹੀ ਵਿਚ ਨੱਪ ਲਿਆ।
ਨਾ ਅਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਪਿਛਲਿਆਂ ਨੂੰ
ਚੰਦਕੁਰ ਤੇ ਮੋਤੀ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹੇ! ਉਡੀਕਦੇ ਰਹੇ!!

ਪਰ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਉੱਘ-ਸੁੱਘ ਨਹੀਂ ਸੀ।
ਦਿਲ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਈ ਨਰਮ ਐ
ਕਿਤੇ ਅੱਖ ਵੇਖ ਕੇ ਚਨਾਰਪੱਤੀ ਨਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ
ਸਿੱਧਰਾ ਜਿਹਾ।” ਚੰਦਕੁਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸਭੈਕੀ ਨਿਕਲਿਆ।
ਨਾ ਚੰਦਕੁਰ ਸੁੱਤੀ ਨਾ ਮੋਤੀ
ਦਿਨ ਚੜਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ
ਅਰਜਣ ਕੇ ਦੋ ਬਲਦ ਇਕ ਮੱਝ ਤੇ ਕੱਟੀ ਮਰ ਗਏ ਸਨ
ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਬਚ ਗਏ ਸਨ।
ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਫੋਲਾ-ਫੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ
ਲੱਭਦਿਆਂ ਪੱਟਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੁਝ ਲੱਭਿਆ
ਪਰ ਕਿਸ਼ਨਾ ਨਾ ਲੱਭਿਆ।
ਤੇ ਜਦੋਂ ਆਖਰ ਭੀੜੀ ਵੀਹੀ 'ਚੋਂ ਗੁਰਨਾਮ ਕੀ ਡਿੱਗੀ ਕੰਧ ਪੱਟੀ
ਤਾਂ ਕਿਸ਼ਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਰ ਚੰਦਕੁਰ, ਮੋਤੀ, ਬੱਗੇ ਨਾਰੇ ਤੋਂ
ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਤੋਂ ਕਿਸ਼ਨਾ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਸੀ।

ਲਾਸ਼ ਲੱਭੀ ਤਾਂ ਇਕਦਮ ਨਹੀਂ, ਸਹਿਦੇ ਸਹਿਦੇ
ਜਦ ਚੰਦਕੁਰ ਨੂੰ ਦੱਸੀ
ਉਹ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਬੋਹੜੇ ਹੋ ਗਈ
ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਤੀ ਦੀਆਂ ਔਖਾਂ 'ਚੋਂ ਤ੍ਰਿਪ ਹੁੰਝੂ ਕਿਰੇ।
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ
ਕਈ ਵੇਰ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਕਿੱਲਿਆਂ ਤੇ ਬੱਧੇ ਨਾਰਾ ਤੇ ਬੱਗਾ ਵੀ
ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਕੇ ਖੁਰਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ।

ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਝੜੀ ਹਟੀ ਤੋਂ ਲਾਸ਼ ਨੁਹਾਈ ਗਈ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਸਕੀਰੀਆਂ-ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਉੱਖੜ ਕੇ ਆਏ।
ਮਕਾਣਾਂ ਆਈਆਂ ਸਿੜੀ-ਸਿਆਪਾ ਪਿਆ
ਤੇ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਲਾੰਬੂ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
ਸਿਵਿਆਂ 'ਚੋਂ ਡੱਕੇ ਤੋੜਕੇ, ਗਰਦੁਆਰਿਓਂ ਹੋ ਕੇ
ਦਲਾਨ ਵਿਚ ਗੋਡਾ ਨਿਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਚਲੇ ਗਏ।
ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਭੂਆ ਤੇ ਦੋਹ ਮਾਸੀਆਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਤੇ ਹੋਰ
ਦੋਹ ਤਿੰਨੀ ਦਿਨੀਂ ਭੋਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕਹਿਕੇ ਤੁਰ ਗਏ।
ਪਰ ਚੰਦਕੁਰ ਦਾ ਭਰਾ ਧਿਆਨਾ ਭਰਜਾਈ ਜਗੀਰੋ
ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਆਣੇ ਜੰਟਾ ਤੇ ਕਾਕੀ ਚੰਦਕੁਰ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੇ।
ਜਗੀਰੋ ਸਾਰੇ ਗੁੱਸੇ-ਗਿਲੇ ਭੁਲਾ ਕੇ
ਰੋਂਦੀ ਨਣਦ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਲੱਗ ਕੇ ਕਿੰਨੀ ਵੇਰ ਮਿਲੀ
ਭਰਾ ਨੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਿਲਬਰੀਆਂ ਦਿਲਾਸੇ ਦਿੱਤੇ।
ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਲਿੱਬੜ, ਦਸਮੇਂ ਦਾ ਭੋਗ ਵੀ ਪੈ ਗਿਆ।

ਧਿਆਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-
'ਭੈਣੇ! ਪਿੱਛੇ ਹੁਣ ਕੰਮ ਦਾ ਔਖਾ ਹੈ।'
ਜਗੀਰੋ ਨੇ ਧਿਆਨੇ ਦੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ-
'ਨਾਲੇ ਬੀਬੀ ਜੁਆਕਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਵੀ ਐ।'
ਖੈਰ-ਜਦ ਉਹ ਜਾਣ ਲੱਗੇ
ਤਾਂ ਵਿਰਾਗੀ ਚੰਦਕੁਰ ਉੱਠੀ

ਤੇ ਉਸ ਮਜਬੂਰਨ ਨੇ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ
ਭਰਾ ਧਿਆਨੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ-
'ਵੀਰਾ! ਉਹਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਹਾਥੋਂ ਸਾਂਭ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣੇ ਨਹੀਂ
ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਓ।
ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਤੇ ਔਖਾਂ ਥਾਣੀਂ ਵਹਿੰਦੀ ਚੰਦਕੁਰ ਨੇ
ਕਿੱਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬੱਗੇ ਤੇ ਨਾਰੇ ਦੇ ਗੱਸੇ ਖੋਹਲ ਕੇ
ਧਿਆਨੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਫੜਾ
ਉਸ ਨਾਲ ਤੌਰ ਦਿੱਤੇ।

ਬੱਗਾ ਤੇ ਨਾਰਾ ਜਾਂਦੇ
ਪਿੱਛੇ ਭਉਂ ਭਉਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।
ਬੱਗੇ ਨਾਰੇ ਚੰਦਕੁਰ ਤੇ ਮੋਤੀ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਔਖਾਂ 'ਚੋਂ ਪਰਲ ਪਰਲ ਹੰਝੂ ਚੋਆ ਰਹੇ ਸਨ।
ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਤੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ?
ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਘਰ 'ਚ ਪਿੱਛੇ ਬਚਿਆ ਹੀ ਕੀ ਸੀ?
ਲਾ ਪਾ ਕੇ ਚੰਦਕੁਰ ਤੇ ਮੋਤੀ!

ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰਨ ਲੱਗੇ-
ਵੀਰੀ ਵੀ ਵਗਣ ਲੱਗੀ ਆਮ ਵਾਂਗ।
ਪਿੰਡ ਵੀ ਲੱਗਾ ਘੁੰਗ ਵਸਣ ਪਹਿਲੋਂ ਵਾਂਗ।
ਪਰ ਤੁਰ ਗਏ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੇ ਘਰੇ
ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹੀ ਜੀਅ ਸਨ-ਚੰਦਕੁਰ ਤੇ ਮੋਤੀ।
ਤਿੱਖੜ ਦੁਪਹਿਰ ਸੀ
ਸੁੰਨਾ ਸੁੰਨਾ ਜਿਹਾ ਦਲਾਨ!
ਸੁੰਨਾ ਸੁੰਨਾ ਜਿਹਾ ਜਹਾਨ!!
ਚੰਦਕੁਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ-ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!
ਤੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਪੈਦ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਮੋਤੀ
ਚੰਦਕੁਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਬੂਥੀ ਧਰੀ -ਉਦਾਸ! ਉਦਾਸ!!

ਵੱਡੇ ਮਾਸਟਰ

ਮਾਸਟਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ
ਉਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹਸਤਾਖਰ ਹਨ
ਜੋ ਚੇਰ ਤੱਕ ਜਗਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ 'ਚੋਂ
ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ।
ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
'ਤਾਇਆ ਜੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਂ।

ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ
ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ 'ਚ
'ਵੱਡੇ ਮਾਸਟਰ' ਸਨ।

ਘਰ ਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ
ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਿੱਥ ਸੀ
ਵੀਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਡੇ 'ਤਾਇਆ ਜੀ' ਸਨ
ਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ 'ਮਾਸਟਰ ਜੀ'!

ਉਹ-
ਜਦ ਘਰ ਦੀ ਕਪਾਹ ਦੇ ਕੱਤੇ
ਨੰਦ ਜਲਾਹੇ ਦੇ ਬੁਟੇ
ਤੇ ਧੰਨੇ ਦਰਜੀ ਦੇ ਸਿਉਂਤੇ
ਚਿੱਟੇ-ਪੁੰਥ ਕੁੜਤੇ-ਪਜਾਮੇ ਨਾਲ
ਸਿਰ ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਸਿੱਧੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ
ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦੀ ਸੰਦੂਕੜੀ ਫੜੀ
ਗਿੱਲਾਂ ਦੀ ਮੋਰੀ 'ਚੋਂ
ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ
ਜਾਂ ਡਾਕ-ਗੱਡੀ ਵਾਂਗ ਨਿਕਲਦੇ

ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ
ਬਰਫ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ।
ਅਸੀਂ ਬੋਰੀਓ-ਬੋਰੀ ਤੇ ਫੱਟੀਓ-ਫੱਟੀ ਹੁੰਦੇ
ਭੱਜ ਕੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ।
ਬੁੱਢੇ ਪਿਪਲ ਦੇ
ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਪ ਸੁੰਘ ਜਾਂਦਾ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ-
ਕੀੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ
ਲਾਗਲੀ ਰੋੜ੍ਹ 'ਚ ਪਰੇਅਰ ਲਈ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ।
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਨੂਟ ਕੇ ਖੜ੍ਹਦੇ
ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕਤਾਰ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਹਿੱਲ-ਜੁਲ ਜਾਂ ਖੜਾਕ ਹੁੰਦਾ
ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਜਗਦੀਆਂ
ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਸੁੱਸਰੀ ਵਾਂਗ ਸੌ ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਤੇ ਫਿਰ ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ 'ਚ
ਕੋਈ ਠਾਣਾ ਚੜ੍ਹ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਜਾਂਦਾ
ਜਦੋਂ ਉਹ 'ਗੁਲਾਬ ਹਿਸਾਬ' ਦੀ ਜੋਲੂਵੀਂ ਨੰਬਰੀ 'ਚੋਂ
ਸੁਆਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ
ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦੇ।
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੈੜ-ਚਾਲ ਸੁਣ ਕੇ
ਸਲੇਟਾਂ 'ਤੇ ਟੱਕ ਟੱਕ ਕਰਕੇ ਚਲਦੀਆਂ ਸਲੇਟੀਆਂ
ਦਹਿਲ ਕੇ ਡਰਮਗਾ ਜਾਂਦੀਆਂ।
ਜਮਾਤ ਵਿਚ-
ਤੁੱਲੀਆਂ ਆਉਣ ਤੇ ਪਸੀਨੇ ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੁੰਦਾ।
ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ
ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ਡਰਮਾਇਸ਼ੀ 'ਸੁੱਕਾ ਛਿੱਤਰ'
ਤਾੜ੍ਹ ਤਾੜ੍ਹ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਵਰ੍ਹਦਾ
ਤਾਂ ਛਤਰੇ ਪਿਪਲ 'ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਘੁੰਗੀਆਂ
ਫੜਕ ਫੁ...ਰ...ਰ...ਕਰਕੇ ਉੱਡਦੀਆਂ।

ਤੇ ਸਕੂਲ ਨੇੜੇ ਫਿਰਨੀ 'ਤੇ
ਗੋਰਾ-ਕੂੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ
ਢਾਗਰੂ ਢਾਗਰੂ ਕਰਦੀਆਂ!

ਮਾਸਟਰ ਜੀ-
ਕੁਟਦੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਾਂ ਵਰ੍ਹੇ-ਛਿਮਾਹੀ ਹੀ ਸਨ
ਪਰ ਜਦ ਕੁਟਦੇ ਸਨ
ਤਾਂ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ
ਪੰਨ ਪੰਨ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ!

ਡਾਕਖਾਨਾ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸੀ
ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਉਹ ਡਾਕ ਵੰਡਦੇ।
ਅਸੀਂ ਝਰਮਟ ਬਣ ਕੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਖਲੋਂਦੇ।
ਰਵੀ ਡਾਕੀਏ ਦੀਆਂ
ਜਿੱਤ ਵਾਲ ਟੇਸ਼ਟ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ
ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ ਥੈਲਾ
ਉਹ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ।
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ
ਮਲਾਇਆ ਵਿਚ ਸਨ।
ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਰੰਗਦਾਰ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਮੈਂਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦੀ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਝਾਕ ਤੇ ਤਾਂਘ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਡਾਕ ਦੇਣ ਸਮੇਂ
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਪੁਕਾਰਦੇ-
“ਫਲਾਨਾ ਸਿੰਘ ਵਲਦ ਫਲਾਨਾ ਸਿੰਘ
ਫਲਾਨਾ ਰਾਮ ਵਲਦ ਫਲਾਨਾ ਰਾਮ”
ਲਾਗਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
ਚਿੱਠੀਆਂ ਫੜੀ ਜਾਂਦੇ
ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ
ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂਟ ਵੱਟ ਲੈਂਦੇ।
ਇਕ ਦਿਨ ਗੋਲ ਕੀ ਹੋਈ
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਡਾਕ ਵੰਡਣ ਲੱਗੇ
ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਝਰਮਟ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਚੁੱਕੀ ਤੇ ਬੋਲੇ-
“ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਵਲਦ ਜਮਨਾ ਦਾਸ”
ਕੋਈ ਨਾ ਬਿਗਕਿਆ-
ਉਹ ਫਿਰ ਬੋਲੇ-
“ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਵਲਦ ਜਮਨਾ ਦਾਸ”
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਭਰਵੱਟੇ ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ
ਤੇ ਲੱਧੇ ਕੇ ਫੀਰੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ।
ਉਹ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਘਟ ਘਟ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।
ਲੱਧੇ ਕਾ ਘਰ
ਜਮਨੇ ਕੇ ਗੁਆਂਢ 'ਚ ਹੀ ਸੀ।
ਪਰ ਫੀਰੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਖ਼ਬਰੇ
ਘਾਹ ਚਰਨ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ
ਜਾਂ ਉਹ ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਚਾਅ ਦੇ
ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਭੂ ਬੈਠਾ ਡੋਰਦਾ ਸੀ।
ਉਸ ਬੇਸੁਰਤ ਜਿਹੇ ਬੈਠੇ ਦੀ ਬੇਸੁਰਤੀ ਵੇਖ
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਕੀ ਚੜ੍ਹਿਆ
ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ-
“ਲਿਆਓ ਓਇ! ਐਥੋਂ ਕੋਈ ਸੁੱਕਾ ਜਿਹਾ ਛਿੱਤਰ”
ਲੰਬਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜੈਬੀ ਦੀ ਫੀਰੀ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸੀ
ਦੇਵੇਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵੇਰ ਵੱਟੀਓ-ਵੱਟੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।
ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੀ ਭਾਲੋ ਦੋ ਅੱਖਾਂ!
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ
ਜੈਬੀ ਭੁੱਜ ਕੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਟੋਹ ਕੇ
‘ਸੁੱਕਾ-ਛਿੱਤਰ’ ਲੈ ਆਇਆ।
ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਛਿੱਤਰ ਲੈ
ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜਿਆ
ਤੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੀਰੀ ਦੀ ਗਰਦਣ।
ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਉੱਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਉਹ

ਉਸਦੀ ਨੁੰਗੀ ਕੀਤੀ ਝੂਈ 'ਤੇ ਛਿੱਤਰ ਜੜੀ ਜਾਣ
 ਤੇ ਨਾਲੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਐਸੇ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਰਾਂ
 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ
 ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਤਕੀਆ-ਕਲਾਮ ਜਿਹਾ
 "ਉਏ, ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਜੰਮਿਆਂ!!"
 "ਉਏ, ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਜੰਮਿਆਂ!!"
 ਹਰ ਛਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਚਾਰੀ ਜਾਣ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਜੈਸਾ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ
 ਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਨ ਨਾ ਨਾਸਤਿਕ
 ਨਾ ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤ ਨਾ ਫੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਣੇ।
 ਖੁਰਵੀ-ਸੰਕੁਚਵੀਂ ਬੋਲ-ਬਾਣੀ
 ਸਵੱਛ-ਸਾਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ
 ਫਿਕਸੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਦਾਹੜੀ
 ਸੁੱਧ-ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ।
 ਸਿਰੇ ਦੇ ਸਿਰੜੀ ਹਿਮਤੀ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ
 ਕਈ ਵੇਰ ਸਕੂਲ ਆਉਣ ਲੱਗੇ
 ਉਹ ਕਹੀ ਮੱਢੇ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ
 ਤੇ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ
 ਸਿੱਧੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਟੱਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ।
 ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਮੁੱਠੇਬੰਦੀ ਹੋਈ ਸੀ
 ਬਾਬਾ ਘੁਮੰਡੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਕੋਲ
 ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਟਿੱਬਾ ਸੀ।
 ਉਹ ਉਹਨਾਂ 'ਕੱਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ
 ਕਹੀ ਨਾਲ ਖਿਲਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਐਨੇ
 ਕਿ ਪੈਸਾ ਵੀ ਕਹੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖਿਲਾਰਦੇ ਸਨ
 ਬਾਪੂ ਤੇ ਤਾਇਆ ਜੀ
 ਜਗਰਾਵੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ।
 ਬਲਦਾਂ ਤੇ ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕ ਸੀ।
 ਮੰਡੀ ਪਸ਼ੂ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ

ਬਹੁਤਾ ਭਾਅ ਤੋੜਨ ਤੇ ਛੱਡ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
 ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦ ਲਿਆਉਂਦੇ।
 ਘਰ ਆਈ ਮੱਝ ਦੁੱਧੋਂ ਲੱਤ ਚੁੱਕੇ
 ਬਲਦ ਰੂਹ ਨਾਲ ਨਾ ਵਗੇ
 ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਮਹਿਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ-
 "ਮਹਿਦਰਾ! ਬੋਹਲ ਇਹਦਾ ਰੱਸਾ ਤੇ ਕੱਢ ਇਹਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ!"
 ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਓਨੀ ਦੇਰ ਚੈਨ ਨਾ ਆਉਂਦਾ
 ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਮਨਚਾਰੇ
 ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਦਾਹ ਜਾਂ ਕੱਢ ਨਾ ਦਿੰਦੇ
 ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਸ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਜੁ ਨਾ ਉਤਰਿਆ ਹੁੰਦਾ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ-ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ, ਪੋਤਾ ਵਿਆਹਿਆ
 ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਖਿਸਕ ਤੁਰੀ
 ਐਸੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਏ ਕਿ ਮੰਜੇ ਨਾਲ ਮੰਜਾ ਹੋ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ।

ਰੱਬ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਰਗਾਂ 'ਚ ਵਾਸਾ ਕਰੇ
 ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ-
 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਜੋ ਵੀ ਬਣੇ ਸਿਰੇ ਦੇ ਬਣੇ!'
 ਜੇ ਨਾ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭੁੱਲੇਗਾ।
 ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਹੱਡੀ ਰਚਿਆ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼
 ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਮੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ

ਗਿਆਨੀ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ
ਗ੍ਰੰਥੀ-ਗਿਆਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੋ
ਇਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੀ ਸਨ।
ਉਹ ਪੱਕੇ ਅਕਾਲੀ ਸਨ
ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ
ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇਵਾਲਾ ਨਾਲ
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੱਥਰੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।

ਉਹ ਸੱਤੇ ਕੀ ਗਲੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ।
ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਘਟ ਗਈ ਸੀ
ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਗੈਰਾ ਉਹਨਾਂ
ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ
ਮਗਰੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨਾਖੇ ਹੋ ਗਏ।

ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਉਪਰੰਤ
ਪੜ੍ਹਦੇ-ਪੜ੍ਹਦੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ
ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਸੀ
ਉਸ 'ਚ ਆਣ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ।
ਕੁਝਨਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਮੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ
ਤੇ ਕੁਝਨਾਂ ਨੇ ਨਰਾਜ਼ਗੀ
ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸਨ।
ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਗੁੱਸੇ 'ਚ
ਸਪੀਕਰ 'ਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸਨ-
'ਓ ਪਿੰਡ! ਮੈਂ ਬੋਛਾ ਸ਼ਰੀਕ ਆਂ ਓਏ ਸ਼ਰੀਕ!!'
ਖ਼ੈਰ, ਨਾ ਕਮੇਟੀ ਨਾ ਕੋਈ ਚੋਣ
ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਸਰਬਰਾਹ ਬਣ ਡਟ ਗਏ।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੂੰਡਾ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਸਰੀਰ
ਬਾਣੀ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਸਿੱਧੇ
ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਕੋਲ ਬਾਣੀ-ਬਾਣੇ ਦੀ ਘਾਟ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤਾਂ ਅੰਬਰਸਰੋਂ
ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਆਏ ਸਨ।
ਕਈਆਂ ਦੇ ਨਾ-ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ
ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਜੰਮ ਗਏ।

ਉਹ ਖਾੜਕੂ ਸੁਭਾਅ ਦੇ
ਜਾਂ ਇਦਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ 'ਅੜਬ-ਕੁੱਕੜ' ਸਨ
ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮਰਨਾ-ਪਰਨਾ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਰ ਆਉਂਦਾ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ।
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਸਾਧ ਨੂੰ ਉਹ
ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੜਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ।
ਭੁੱਲਿਆ-ਚੁੱਕਿਆ ਵੜ ਜਾਵੇ
ਤਾਂ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ।
ਸਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੰਨ ਭੰਨਦੇ ਸਨ
ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਕਿ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਖੂੰਡੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਢੂਹੀ ਲਵਾ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ।
ਅੰਵਲ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ
ਪਾਠ-ਭੋਗ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ
ਜੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਲ-ਟੋਲ ਕੇ ਉਹ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਤੁਕਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ
ਕਿ ਸੱਦਣ ਵਾਲਾ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਤੇ 'ਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਸਦਾ
'ਅਕਾਲੀ' ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਜਥੇਦਾਰ' ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸ਼ੌਂਕੀ ਸਨ
ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ 'ਕੱਲੀ' ਕੱਲੀ ਖ਼ਬਰ
ਮੈਥੋਂ ਦੁਬਾਰਾ-ਤਿਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸੁਣਦੇ।
ਸਦਾ ਠਾਣੇ ਜਿਹਲ ਨੂੰ ਤਾਂਘਦੇ।
ਸਿੱਖ-ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ-ਸੁਣਦਿਆਂ
'ਕੁਰਬਾਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਹੀ ਰਚ ਗਿਆ ਸੀ
ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਿਦਗੀ ਦੇ ਕਿੱਨੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਜਿਹਲ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਣ ਕੀਤੇ
ਉਹ ਪੈਰੋਂ-ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ
ਸਿਰ 'ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਨੀਲੀ ਅਕਾਲੀ ਦਸਤਾਰ
ਚਿਟਾ ਚੌਲਾ ਤੇਜ਼ ਕਛਹਿਰਾ
ਸੋਹਣੀ ਚਿੱਟੀ ਦਾਹੜੀ ਗਲ 'ਚ ਪਰਨਾ
ਜੋਜੇ ਹੱਥ 'ਚ ਖੁੰਡਾ ਤੇ ਗੰਦਵੀਆਂ ਪਿੰਜਣੀਆਂ।
ਜਦ ਸ਼ਾਮੀਂ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕਥਾ ਕਰਨ
ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂ ਪੂਰੇ ਜਥੇਦਾਰ
ਪਰ ਜਦ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਣ
ਤਾਂ ਠਾਣੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਠਾਣੇਦਾਰ!!

'ਗਿਆਨੀ' ਤਾਂ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ
ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਨ ਹੀ
ਪਰ ਰਾਗ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।
ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਰਾਗੀ ਦੇ ਕੰਮ
ਇਕ ਜਣੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ।
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।
ਹਾਫ਼ਜ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਚੰਗਾ ਸੀ
ਕਈ ਤਾਂ ਪਿੰਡ 'ਚ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਬਾਨੀ ਚੇਤੇ ਸੀ।
ਪਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸੰਬਿਆ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ
ਮੈਨੂੰ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਸੀ
ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਭੁਲਦਾ ਜਾਂ ਉਕਤਦਾ ਸਾਂ
ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸੋਧ-ਸੁਧਾ ਸਕਦੇ ਸਨ।
ਇਹ ਗੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ
ਹੱਥ ਆਇਆ ਸੀ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮੂੰਹ-ਫੱਟ ਵੀ ਸਿਰੇ ਦੇ ਸਨ
ਇਕ ਵੇਰੀਂ ਸੰਗਰਾਦ ਸੀ
ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਖਚਾ-ਖਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ

ਬਿਸ਼ਨਾ ਦੇਗ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਰਤਨੇ ਝੋਟੀ ਨੂੰ ਸੁਗਲ ਦੀਆਦਤ ਸੀ
ਕੱਲ ਬੈਠੇ ਉਸ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨ 'ਚ ਕਿਹਾ-
ਗਿਆਨੀ ਜੀ! ਬਿਸ਼ਨਾ ਜੁਆਕਾਂ ਨੂੰ ਈ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੇ
ਲਾਈ-ਲੱਗ ਜਿਹੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਤਾਅ
ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ ਭਰੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਆਖਿਆ-
'ਵੱਡੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਤਾਅ ਵੱਡੀ ਨੂੰ!
ਐਥੇ ਜੁਆਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਚ ਟੈਂਕੇ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦੈਂ
ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹੱਸ ਪਈ
ਬੁੜੀਆਂ-ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਉੱਨੀਆਂ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਲੈ ਲਈਆਂ।
ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ
ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੋ ਪਾਰਨਾਵਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਦੇ-
'ਫੁੱਲ ਨੀਵਿਆਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਦੇ, ਵਈ ਸਿੰਬਲਾ ਗੁਮਾਨ ਨਾ ਕਰੀਂ।'
ਤੇ 'ਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਲਿਆ, ਵਈ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਖਾਲਾ ਸੇਵਕਾ!!'

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ
ਜੁਆਕ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਲੇ ਛੱਡ ਕੇ ਗੜਕਦੇ-
'ਸਿੱਟੇ ਉਏ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਟੋਕਰੇ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਖੂਹੀ 'ਚ!'
ਤਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਠਾ-ਬੰਧਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ
ਅੰਦਰੇ-ਅੰਦਰ ਤਿਲ-ਮਿਲਾਉਂਦੀਆਂ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮਖੌਲੀਏ ਵੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਨ
ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆਉਣੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬਿਸ਼ਨੇ ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਆਖਣਾ-
ਉੱਠ ਖੜ੍ਹੇ ਓਇ ਗਿਗਲਾ ਆਲਸੀਆ!
ਚਾਨਣੀ ਗੁਮਾਲੇ ਸੂਤ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਲਾ ਉਇ
ਬੁੜ੍ਹੇ ਮਰਨ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆ ਗੀ
ਚਾਰ ਪੇਸ਼ੇ ਵੱਟੀਏ ਤੇ ਭੱਪੀ-ਭੀਂ ਕਰੀਏ
'ਭੱਪੀ-ਭੀਂ' ਉਹ ਤੁਰਨ-ਫਿਰਨ
ਅਥਵਾ ਮੋਗੇ-ਜਗਰਾਵੀਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਵੀ ਸਿਰੇ ਦੇ ਸਨ
ਮੰਡੀ ਕਲਾਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸੀ।
ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ।
ਇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਅਸੀਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਉੱਥੇ ਜਾਣਾ ਸੀ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਜੱਗੇ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਲਿਆ।
ਜੱਗਾ ਵੱਡਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ
ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮੌਤੇ ਤੇ ਭਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਨ।
ਵਿਤ-ਮੁਜਬ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ।
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਤੇ ਜੱਗੇ ਨੇ
ਕੱਪੜੇ ਵਗੈਰਾ ਝੋਲੇ 'ਚ ਪਾ ਲਏ।
'ਗਿਆਨੀ ਜੀ! ਆਹ ਇਕ ਕਛਹਿਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ' -ਜੱਗੇ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਲਿਆ ਫੜਾ ਉਰੇ! ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਪਾਏ ਕਛਹਿਰੇ ਤੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਇਹ ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਲਿਆ।
'ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਆਹ ਇੱਕ ਚੋਲਾ ਵੀ ਰਹਿ ਗਿਐ' ਜੱਗਾ ਬੋਲਿਆ।
'ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਚੋਲਾ ਵੀ ਲੈ ਚੋਲੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਪਾ ਲਿਆ
ਹੇਠਲਾ ਚੋਲਾ ਨੀਵਾਂ ਸੀ ਤੇ ਉਪਰਲਾ ਉੱਚਾ।
'ਸੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ! ਆਹ ਇਕ ਹੋਰ ਕਛਹਿਰਾ ਪਿਐ ਖੁਰਸੀ 'ਤੇ'
ਲਿਆ ਕਰ ਉਰੇ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ
ਜੱਗੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੋਹ ਉਪਰ ਦੀ ਤੀਸਰਾ ਕਛਹਿਰਾ ਵੀ ਪਾ ਲਿਆ।
ਖੈਰ! ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ।
ਅਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਈਕਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਓਂ ਕੱਢੇ
ਜੱਗੇ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੂਹਰਲੀ ਚੌਕੜੀ ਨਾਲ ਸਾਈਕਲ ਲਾਇਆ।
ਉਸ ਨੇ ਮੂਹਰਲੀ ਕਾਠੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਪੈਰ ਚੌਕੜੀ ਨਾਲ ਜਮਾਏ
ਤੇ ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੈਰੀਅਰ ਨਾਲ ਲੁਆਏ।
ਮੈਂ ਤੇ ਜੱਗੇ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਸਾਂਭਿਆ
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲੱਤਾਂ ਕਰ ਕੈਰੀਅਰ 'ਤੇ ਡਟ ਗਏ।
ਮੰਗ ਉਹਨਾਂ ਗਰਦ ਡਰੋਂ ਪਰਨੇ ਨਾਲ
ਪੈਗ ਉਤੋਂ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਤੇ ਮੈਂਜੇ ਪਾਸੇ ਖੁੰਡਾ ਕੈਰੀਅਰ ਵਿਚ ਇਉਂ ਅੜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਜਿਵੇਂ ਦੁਨਾਲੀ ਮੋਢੇ ਪਾਈ ਹੋਵੇ।

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਬਣਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਪੈਕ ਗੱਡ ਕੇ
ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆ
ਜੱਗਾ ਕੇਰਾਂ ਤਾਂ ਡੋਲਿਆ ਲੜਖੜਾਇਆ
ਪਰ ਸਾਈਕਲ ਪੱਟਿਆ ਗਿਆ!
ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੋਕਰੀ ਦੇ ਰਾਹੋਂ
ਸੂਏ ਦੀ ਪਟੜੀ ਪੈ ਕੇ ਮੋਗੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਗਏ।
ਮੈਂ ਮੂਹਰੇ ਸਾਂ ਤੇ ਜੱਗਾ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਲਈ ਮਗਰ
ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਦਾਤੇ ਦੇ ਪੁਲ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ
ਜੱਗਾ ਹਫਿਆ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਸਾਈਕਲ ਦਵੱਲੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
ਚੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਜੱਗੇ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਪੁਲ 'ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ
ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਾਈਕਲ ਪੁਲ ਤੋਂ ਰਿੜਿਆ
ਤਾਂ ਕੈਰੀਅਰ ਦਾ ਪੇਚ ਜੋ ਪਹਿਲੋਂ ਢਿੱਲਾ ਸੀ
ਹਿਲਰੇ ਪੈ ਪੈ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।
ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਲਾਜਵਰ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ
ਪੁੱਦਲ ਵਿਚ ਚੁਫਾਲ ਜਾ ਡਿੱਗੇ।
ਪਰ ਜੱਗਾ ਪੁਲ ਤੋਂ ਉਤਰਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ
ਤੇ ਵਾਟ ਨਿਬੇੜਨ ਲਈ ਸਾਈਕਲ ਭਜਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਮੈਂ ਵੇਖਣ ਲਈ ਜਦ ਪਿੱਛੇ ਭਉ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ
ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪੁੱਦਲ 'ਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ
ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹੀ ਖੜੇ ਹੋਏ
ਜੱਗੇ ਨੂੰ ਸਲੋਕ ਤੇ ਸਲੋਕ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ-
ਓਏ ਪਾਬਰਾ! ਉਏ ਹਰਾਮ ਦਿਆ!! ਆਦਿ ਆਦਿ....

ਗਿਆਨੀ ਜੀ-ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ
ਜਿਹਲਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਟੀਆਂ ਬਹੁਤੇ ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ
ਤੇ ਸਫਾਈ ਸਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਗੰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ
ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਇਹ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ
ਉਹ ਇਕ ਦੁਪਹਿਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ
ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਹੋਰ ਵੀ ਪਏ ਸਨ

ਨਿਹਾਲਾ ਤਾਂਗੇ ਵਾਲਾ

ਯਾਰ ਨਿਹਾਲਿਆ! ਤਾਂਗੇ ਵਾਲਿਆ!!
ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਛਾਂਟਾ ਲਾ ਆ।
ਤੇਰੇ ਤਾਂਗੇ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਂਘਾਂ
ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵੱਡੜੇ ਚਾਅ!!!

ਨਾ ਭੁੱਲੇ ਤੇ ਭੁੱਲ ਸਕਣੇ
ਤੇਰੇ ਉਹ ਅੱਡੇ ਵਿਚ ਗੋੜੇ
ਪਹੀਆਂ 'ਤੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣਾ।
ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਖਿਚਣਾ
ਪੰਜ-ਬਹਾਨੀਂ ਬੱਸ ਵੇਖਣੀ
ਬੱਸੋਂ ਲਹਿਦੀ ਚੁੱਕ ਸਵਾਰੀ
ਫਿਰ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਅੱਡੀ ਲਾਉਣਾ।
ਪਿੱਠ ਥਪਕਣੀ ਥਾਪੀਆਂ ਦੇਣਾ
ਲਾਡ ਲਡਾਉਣਾ ਪਿਆਰ ਜਤਾਉਣਾ।
ਚੜ੍ਹਦੀਓ-ਚੜ੍ਹਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜ ਕੇ
ਧਿਆਨ ਹਟਾ ਕੇ ਪੰਧ ਮੁਕਾਉਣਾ
ਮਨ ਪਰਚਾਉਣਾ ਅਤੇ ਹਸਾਉਣਾ।
ਉੱਤਰ ਕੇ ਲੈ ਕੱਛ ਪਰਾਣੀ
ਤੇਰਾ ਉਹ ਭਾੜਾ ਉਗਰਾਹੁਣਾ!

ਸ਼ਾਮ ਢਲੀ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਵੇਰੇ
ਨਹਿਰ ਦੇ ਠੇਕੇ ਤੂੰ ਸੀ ਖੜ੍ਹਦਾ।
ਰੱਤੀ ਤੋਤੀ ਕਿਸੇ ਨਾਰ ਦੇ
ਨੈਣਾਂ ਵਰਗਾ ਰੱਤਾ ਅਧੀਆ
ਕਿੰਨੇ ਚਾਅ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਫੜਦਾ।
ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲੇ ਲਾਉਣ ਲਈ
ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਿਵੇਂ ਪੜਾਅ ਸੀ ਕਰਦਾ।

ਤੇ ਤੇਰੀ ਉਹ ਲਿੱਸੀ ਘੋੜੀ
ਲਗਦੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿੱਕਰ-ਮੋਹੜੀ

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪਏ ਪਏ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ
ਤੇ ਲੱਗੇ ਕਛਹਿਰੇ ਨੂੰ ਖੁਰਕਣ-ਖੁਰਚਣ।
ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ-‘ਮਾਰ ਲਿਆ ਇਹਨੇ।’
‘ਕੀਹ ਕਿਹਾ, ਗਿਆਨੀ ਜੀ!’ ਬਾਬੇ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।
‘ਕਾਹਦਾ ਦਿੱਤ ਸਿਆਂ! ਸ਼ਹੁਰੀ ਇਸ ਖੁਰਕ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ।
ਬੜੇ ਪੈਸੇ ਪੱਟੇ ਐ ਦੁਆਈਆਂ ’ਤੇ
ਦਿੱਲੀ-ਦੱਖਣ ਗਾਹ ਮਾਰਿਆ
ਪਰ ਇਹ ਨੀ ਹਟੀ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣਾ ਵੀ ਅੱਖੇ
ਕੋਲ ਪਿਆ ਬਿਸ਼ਨਾ ਅਮਲੀ ਵੀ ਸੁਣਦਾ ਸੀ
ਬੋਲਿਆ-‘ਗਿਆਨੀ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਭੁੱਲੇ ਓ
ਜਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਤੁਸੀਂ ਦੁਆਈਆਂ ’ਤੇ ਪੱਟੇ ਦਸਦੇ ਓ
ਓਨਿਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਕ ਜੁਆਕ ਹੱਥ ਲੈਂਦੇ
ਤੁਸੀਂ ਵਾਜਾ ਵਜਾਈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ
ਤੇ ਉਹ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਖੁਰਕੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਦਿਲੋਂ ਪੰਥਕ ਸਨ
ਇਕ ਟਕਸਾਲੀ ਅਕਾਲੀ ਸਨ
ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਾੜਕੂ।
ਸਿੱਧੇ-ਪੱਧਰੇ ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਘੁੰਡੀਦਾਰ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਕਰਨੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖੂੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਇਹ ਖੂੰਡਾ ਉਹਨਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਜਿੰਦਗੀ ਭਰ ਖੜਕਾਇਆ ਵੀ!!

ਜਾਨ ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸੀ ਪਰ ਬੋਹੜੀ
ਤੈਨੂੰ ਨਹੁਆਂ ਤੀਕ ਜਾਣਦੀ
ਦਿਨ ਭਰ ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਮਾਣਦੀ।
ਤੇਰੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ
ਰਾਹ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਖਾਕ ਛਾਣਦੀ।
ਤੇਰੇ ਨਿੱਘੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪਾਤਰ
ਜਿਉਂ ਤੇਰੀ ਵਹੁਟੀ ਦੀ ਸੌਂਕਣ
ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਜੁ ਵਛਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ।
ਸ਼ਾਮੀਂ ਹੋਇਆ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬੰਦਾ
ਸ਼ਾਂਭ-ਸੁੰਭ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਉਂਦੀ।
ਆ ਸੌਂਕਣ ਦੀ ਝਲੀ ਪਾਉਂਦੀ।

ਗੱਲਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ!
ਅਮਲ -ਲੋਰ ਦੀ ਪੀਘ ਝੂਟਦੀਆਂ
ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਵਕ ਉੱਡਦੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ
ਨਿਰੀਆਂ ਸਨ ਇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ!!

ਤੂੰ ਸੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ
ਬੋਝਾ ਲੁੱਚਾ ਬਹੁਤਾ ਸੁੱਚਾ
ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਖਾਂ ਵਾਲੇ
ਮੋਤੀਆ ਉੱਤਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ
ਤੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਕੱਖਾਂ ਵਾਲੇ
ਸਦ ਨਸਦੇ ਤੇ ਹਫ਼ਦੇ ਖਪਦੇ
ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਬਲਦੇ
ਇਕ ਬਨਾਉਟੀ ਜੂਨ ਹੰਢਾਉਂਦੇ
ਇਹ ਕੀ ਜਾਨਣ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀਆਂ ਹਾਸੇ-ਠੱਠੇ
ਇਹ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਨ ਮਾਣਦੇ? ਬਸ ਜਿਉਂਦੇ!
ਯਾਰ ਨਿਹਾਲਿਆ! ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ
ਤੇਰੇ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਾ।
ਸਾਰੇ ਰੋਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਸਾਉਂਦਾ!

ਸ਼ਹਿਰ ਪੱਥਰ ਦਾ ਲੋਕ ਪੱਥਰ ਦੇ
ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਏ
ਪਿਘਲ ਜਾਣ ਤੇ ਪੰਘਰ ਜਾਣ ਲਈ
ਜੀਣ-ਥੀਣ ਲਈ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਤਾਂਹੀਏ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕੀਤਾ
ਆ ਜਾ ਕਿਧਰੋਂ ਤਾਂਗਾ ਲੈ ਕੇ
ਅਣੀਂ-ਪਟੋਕੇ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤਾ!

ਆ ਜਾਵੇ, ਲੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵਾਂ
ਤੇਰੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕੁਰਸੀ ਡਾਹਵਾਂ।
ਘੋੜੀ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਛੇਲੇ ਪਾਵਾਂ
ਇਕ ਨੰਬਰ ਦੀ ਕੰਡੇ ਵਾਲੀ
ਤੇਰੇ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹ ਬਣਾਵਾਂ।
ਚੂਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਵਾਂ!
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਮਿਲੀਏ
ਦੇਵੇਂ ਬਹਿ ਕੇ ਚਾਹ-ਚੂਹ ਪੀਈਏ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਕਰੀਏ
ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੁੱਖ ਬਣ ਜਾਵੇਂ
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਛਾਵੇਂ ਬਹਿ ਜਾਵਾਂ।
ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਦੀ ਦੱਸੋ
ਮੈਂ ਏਥੋਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸੁਣਾਵਾਂ।
ਆਣ ਮਿਲੋਂ ਤਾਂ ਮਿਲਸਣ ਮੈਨੂੰ
ਮੇਰੇ ਮੋਗਾ ਤੇ ਜਗਰਾਵਾਂ!

ਯਾਰ ਨਿਹਾਲਿਆ! ਤਾਂਗੇ ਵਾਲਿਆ!!
ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਛਾਟਾ ਲਾ ਆ।
ਤੇਰੇ ਤਾਂਗੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਘਾਂ
ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵੱਡੜੇ ਚਾਅ!!!

ਜੱਗਾ ਬੋਚਰੀ

ਜੱਗਾ ਬੋਚਰੀ-
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਸੀ
ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ
ਤੇ ਜਿਸ 'ਚ ਹਰ ਦਿਨ ਪਲ ਦੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਰ ਖ਼ਬਰ ਦਾ
ਇਦਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਜੱਗਾ-
ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖ਼ਬਰਸਾਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ।
ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਾਸੋਂ
ਨਰਸ ਨੂੰ ਚਾਹ ਕਾਹਤੋਂ ਪਿਆਉਂਦੀ ਹੈ
ਰਤਨੀ ਕੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਝਰੀਟਾਂ ਕਿਵੇਂ ਆਈਆਂ ਹਨ
ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਮਲਾਏ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਰਾਮ ਦੀ ਪੈਲੀ ਫੁਡਵਾਣ ਲਈ
ਤੁੱਖਣਾ ਕਿਹੜੇ ਹਰਾਮ ਦੇ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ
ਜਾਂ ਵਿਸਾਖੀ 'ਤੇ ਸੀਤੋਂ ਦੀਆਂ ਰੱਜਵੀਆਂ ਜਲੋਬੀਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ
ਕੀਹਦੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਆਏ ਹਨ
ਤੇ ਭੂਤਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰ ਨੇ
ਜੀਤੋਂ ਦੀ ਛਾਇਆ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ?

ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੀਰਾ-ਪੱਗ
ਹਜਾਮਤੀ ਦਾਹੜੀ
ਤਿੱਖੀ ਕਾਟ ਦੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਚੂਹੇ-ਮੁੱਛਾਂ
ਮੱਚਨੇ ਨਾਲ ਪੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੋਲੀਆਂ।
ਗਲ 'ਚ ਪਰੋ ਕੇ ਪਾਈਆਂ ਤਿੰਨ ਤਵੀਤੀਆਂ।
ਤੇੜ ਬੋਸਕੀ ਦਾ ਪਜਾਮਾ
ਗਲ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਸੂਤ ਲੱਗਾ ਝੱਗਾ।
ਉਹ ਰੋਜ਼ ਨਹਾ ਧੋ ਕੇ
ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰੇ ਚੌਕੜੀ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਦਾ।
ਕੁੜੀਆਂ-ਬਹੂਆਂ ਗੋਰਾ-ਕੂੜਾ ਕਰਦੀਆਂ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤੋਰ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦਾ।
ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਉਹ 'ਕੱਲਾ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਉਹ ਚੰਗਾ ਸੀ ਜਾਂ ਮਾੜਾ
ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਰੂਹ ਸੀ!!
ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਿਆਂ
ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦਾ
ਪਿੰਡ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੀਂਦਾ।

ਬਾਪੂ ਉਸਦਾ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ
ਮਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਡੀਕਦੇ ਉਡੀਕਦੇ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ
ਘਰੇ ਪਸ਼ੂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਗਾਂ ਸੀ।
ਚਰ੍ਹੀ-ਬਰਸੀਮ ਪੂਹ ਵਾਲੀ ਖੱਤੀ 'ਚ
ਹਰਨਾਮੀ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਵਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।
ਜੱਗਾ ਬੱਸ ਪੱਠੇ ਵੱਢ-ਕੁਤਰ ਪਾ ਦਿੰਦਾ।
ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੀ ਜਾਂਦਾ।
ਢਾਈ-ਤਿੰਨ ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ
ਮਾਂ-ਪੁੱਤ ਭੌਲੀ 'ਤੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ।
ਤੂੜੀ ਦਾ ਗੱਡਾ ਕਦੇ ਕਦੇ ਅੜੇ-ਬੁੜੇ
ਜੱਗੇ ਦਾ ਮਾਮਾ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ।
ਜੱਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰਫ਼ ਪਿੰਡ ਦੀ ਬਿੜਕ ਰੱਖਣਾ
ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦਾ ਝਾਕਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸੀ
ਕਿਹੜੀ ਨੇ ਕੀ ਪਾਇਐ? ਕਿਹੜੀ ਦੇ ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਚੰਗਾ ਲਗਦੈ?
ਜਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਟਿੱਚਰਾਂ-ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਨਾ ਸੀ।
ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ 'ਚ ਜੱਗਾ ਮਾਹਰ ਸੀ
ਜ਼ਬਾਨ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਚਲਦੀ ਸੀ।
ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਐ-
ਜੀਹਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਚਲਦੀ ਹੈ ਉਹਦੇ ਸੱਤ ਹਲ ਚਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਇਉਂ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਖੇਤੀ ਜੱਗੇ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ।

ਦੁਪਹਿਰੇ ਵੀ ਉਹ
ਉਡੀਕਦੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਖਾ ਕੇ
ਫੇਰ ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰੇ ਆ ਬੈਠਦਾ।

ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਢਲਦੇ ਕੁਛ ਤੋਰਾ-ਤੁਰੀ ਹੁੰਦੀ
ਜੁਆਕ ਦਾਣੇ ਭੁੰਨਵਾਉਣ ਭੱਠੀ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ
ਕੁੜੀਆਂ-ਕੱਤਰੀਆਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲੱਗਦੀਆਂ
ਇਕ ਔਧ ਜਟਾ ਹੋਰ ਚੌਕੜੀਆਂ 'ਤੇ ਆਣ ਬੈਠਦਾ
ਜੱਗੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪੈ ਜਾਂਦੀ।
ਸ਼ਾਮ ਢਲਦੀ ਆਉਣੀ-ਜਾਣੀ ਕੁਝ ਘਟਦੀ
ਉਹ ਘਰ ਮੁੜ ਆਉਂਦਾ
ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪਕਾਇਆ-ਬਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਖਾ ਲੈਂਦਾ।

ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ
ਜੱਗੇ ਦਾ ਚਿੱਤ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਸੀ।
ਹਰਨਾਮੀ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁੱਤ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਵੇ।
ਪਰ ਸੰਜੋਗ ਹੀ ਨਾ ਬਣਿਆ
ਤੇ ਜਨਾਨੀ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਤੋੜਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁੱਛਦਾ-
'ਜੱਗਿਆ! ਕੀ ਹਾਲ ਐ?'
ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ-
'ਕਾਟੇ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਖੇਡਦੀ ਹੈ ਕਿ!'

ਜੱਗੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਨੋਂ ਵੇਝੜ
ਅਥਵਾ ਕਣਕ ਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਰਗੀ ਸੀ
ਹਲਵੀਂ-ਮਿਲਵੀਂ ਜਿਹੀ ਰੁੱਖੀ ਜਿਹੀ।
ਪਰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਜੱਗੇ ਲਈ
ਇਕ ਬਰਸਾਤ ਵਰਗਾ ਮੌਸਮ ਵੀ ਆਉਂਦਾ
ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਅਸਮਾਨ ਉੱਤੇ ਇਕ
ਸਤਰੰਗਾ-ਲਹਿਰੀਆ ਪੈਂਦਾ।
ਉਹ ਮੌਸਮ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਜੱਗੇ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਬੋਲੀ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਫੌਜ 'ਚੋਂ ਛੁੱਟੀ ਆਉਂਦਾ।
ਉਹ ਕੋਲਾ ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਨਾ ਆਉਂਦਾ
ਨਾਲ ਹੰਮ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵੀ ਲਿਆਉਂਦਾ

ਫਿਰ ਪੀਤੂ ਤੇ ਜੱਗਾ ਆਥਣੇ ਰਲ ਕੇ ਰੋਮ ਪੀਂਦੇ
ਕਦੇ ਪੀਤੂ ਦੇ ਘਰ ਕਦੇ ਜੱਗੇ ਕੇ।
ਜੱਗਾ ਪੀਤੂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਦਸਦਾ
ਤੇ ਪੀਤੂ ਜੱਗੇ ਨੂੰ ਪਲਟਣ ਦੀਆਂ।
ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰੇ ਬਹਿੰਦੇ
ਦਿਲ ਲਗੀਆਂ ਤੇ ਟਿਚਰਾਂ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ 'ਚ
ਦੋ-ਗੁੱਤਾਂ ਵਾਲੀ ਇਕ ਮਾਸਟਰਨੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋਈ
ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਪਿੰਡ 'ਚ ਔਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ।
ਪੀਤੂ ਵੀ ਛੁੱਟੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਜੱਗਾ ਤੇ ਪੀਤੂ ਉਸਦੇ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਲੰਘਣ ਵੇਲੇ
ਉਚੇਚੇ ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰੇ ਬੈਠਦੇ
ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਠਰਕ ਭੋਰਦੇ।
ਸਰਦਾ-ਬਣਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚਦੀ
ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ।
ਪਰ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਗਨ ਜਿਹੀ
ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਜਿਹੀ ਪਾਈ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ।

ਪੀਤੂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਆਖ਼ਰੀ ਦਿਨ ਸੀ
ਦਸ ਵਜੇ ਉਸ ਨੇ 'ਜਿੱਤਵਾਲੋਂ ਗੱਡੀ ਫੜਨੀ ਸੀ
ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਜੱਗਾ ਤੇ ਉਹ
ਸਵੇਰੇ ਸਾਹਜ਼ਰੇ ਟਾਈਮ ਨਾਲ
ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰੇ ਆ ਬੈਠੇ।
ਜਦ ਦੋ-ਗੁੱਤਾਂ ਵਾਲੀ ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰਿਓਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗੀ
ਜੱਗੇ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਅੱਖ ਨੱਪੀ
ਤੇ ਰਹਾਅ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਬੋਲਿਆ-
'ਓ-ਬੱਕਰੀ ਚੌਲ ਨੀ ਖਾਂਦੀ ਪੱਟਤੀ ਨਿਆਜਾਂ ਨੇ'
ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ...।

ਏਸਤੋਂ ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ
ਜੱਗਾ ਪੀਤੂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਵਾਲੋਂ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ

ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਆਇਆ
 ਤਾਂ ਮਾਸਟਰਨੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੇ ਪਿੰਡ 'ਚ
 ਦਿਨੇ ਹੀ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
 ਜਦੋਂ ਜੱਗਾ ਘਰੇ ਆਇਆ ਤਾਂ
 ਹਰਨਾਮੀ ਖੋਸ ਦਾ ਝੰਗਲਮਾਟਾ ਕਰੀ
 ਵਿਗੜੇ ਵਿਚ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ।
 ਹਰਨਾਮੀ ਤੇ ਜੱਗੇ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ
 ਚਾਰ ਵਜੇ ਧਰਮਸਾਲਾ 'ਚ ਸੱਦਿਆ ਸੀ
 ਤੇ ਫਿਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਜੱਗੇ ਦੀ ਉਹ ਲਾਹ-ਪਾਹ ਹੋਈ ਸੀ
 ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਭਰੀ ਪੰਚਾਇਤ 'ਚ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣੇ
 ਤੇ ਹਰਨਾਮੀ ਨੂੰ ਜੱਗੇ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਲਈ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ ਸੀ।

ਹੁਣ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਜੱਗਾ ਕਿਸੇ ਨੇ
 ਹਵੇਲੀ ਮੂਹਰੇ ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।
 ਤੇ ਵਿੱਲੀ ਹਰਨਾਮੀ ਸ਼ਰਮ ਤੇ ਸਦਮੇ ਨਾਲ
 ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਡੁੱਬਦੀ
 ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।
 ਤੇ ਜੱਗਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ
 ਆਖਰੀ ਵੇਰ ਹਰਨਾਮੀ ਦੇ ਡੋਗ 'ਤੇ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।
 ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜੱਗੇ ਦਾ ਮਾਮਾ
 ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।
 ਤੇ ਜੱਗੇ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਨੂੰ
 ਜੇਦਰਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤੇ ਵੇਰ ਦਸਦੇ
 ਜੱਗੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਵਾਰ 'ਚ
 ਉੱਕਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ
 ਤੇ ਉਹ ਵਿੱਲਾ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।
 ਇਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਵਿੱਲਾ ਹੋਣ 'ਤੇ
 ਉਸਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ।
 ਡਾਕਟਰ ਦਵਾਈ-ਬੂਟੀ ਬਥੇਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ
 ਪਰ ਜੱਗਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਝੌਂਦਾ ਗਿਆ।

ਤੇ ਇਕ ਦੁਪਹਿਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮਿਚਣ ਲੱਗੀਆਂ।
 ਡਾਕਟਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ
 ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜੱਗੇ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਫੜੀ
 ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਉਪਰ ਕਰਕੇ
 ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਝਾਕਦਿਆਂ
 ਜੱਗੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ-‘ਜੱਗੇ! ਕਿਵੇਂ ਹੈ...ਤੂੰ?’
 ‘ਕਾਟੋ...’ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ
 ‘ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਖੇਡਦੀ ਹੈ!’ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਹੀ ਨਾ ਗਿਆ।
 ਤੇ ਜੱਗੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ।
 ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਟੋ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਖੇਡਣੋਂ ਹਟ ਗਈ ਸੀ।

ਦੁਰਗਾ ਬਾਹਮਣ

ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਬਾਹਮਣ-
ਇਕ ਮਿੱਥ ਸੀ ਜਾਂ ਹਕੀਕਤ ?
ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਬਰੀਕ ਪਰਦਾ ਹੈ।
ਕਿਸੇ ਦੀ ਖੂਹ ਦੀ ਮਾਹਲ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਲਾਨ ਦੀ ਲਟੈਣ ਦਾ ਜੋੜਾਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ
ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਲਵਾੜੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ
ਤਾਂ ਤੋੜਾ ਦੁਰਗੇ ਬਾਹਮਣ 'ਤੇ ਹੀ ਝੜਦਾ।

ਛੀਟਕਾ ਸਰੀਰ
ਉੱਤ ਰੱਖ ਕੇ ਮੁੰਨੀ ਹੋਈ ਚਿੱਟੀ ਦਾਹੜੀ
ਜਿਵੇਂ ਕੰਮਬਾਈਨ ਨਾਲ ਕਣਕ ਵੱਢੀ ਹੋਵੇ।
ਫਤਹ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੁੱਚ!!
ਜਾਂ ਕੰਡੇਰਨੇ ਦੀ ਪਿੱਠ!!
ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨੱਤੀਆਂ
ਢੂਹੀ 'ਤੇ ਅਧਮੈਲੀ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਦਾ
ਅੱਧ ਗਜ਼ ਲੰਮਾ ਪੂੰਝਾ
ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਲਾਲ ਹਰਦੁਆਰੀ-ਪਰਨਾ।
ਉਹ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਖੰਘੂਰੇ-ਹੰਘੂਰੇ ਜਿਹੇ ਮਾਰਦਾ
'ਹੇ ਰਾਮ....ਹੇ ਰਾਮ..' ਕਰਦਾ
ਅੰਕਸਰੇ ਕਰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ
ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਦਾ
ਵੀਹੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ
ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਗੁਜ਼ਰਦਾ।

ਪਿੰਡ 'ਚ ਧੂੰਮੀ ਤੇ ਮੰਨੀ-ਪਰਮੰਨੀ ਗੱਲ ਸੀ
ਕਿ ਦੁਰਗੇ ਬਾਹਮਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਬੁਰੀ ਹੈ।
ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਮੱਥੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇ
ਉਸਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ-ਸਕੀਰੀ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਜਣਾ ਹੁੰਦਾ
ਤਾਂ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਕਿ ਦੁਰਗੇ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਵੇ
ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਭੈਅ ਹੁੰਦਾ
ਕਿ 'ਦੁਰਗਾ ਰਲਿਆ ਤੇ ਕੰਮ ਗਲਿਆ।'
ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ
ਹਰ ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਤ੍ਰਹਿਦਾ।
ਜਦ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲਦਾ
ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕੀ
ਪਿੰਡ ਨੇੜਿਓਂ ਉਹਦਾ ਰਾਹ ਭੰਨ ਕੇ ਨਿਕਲਦੇ।
ਗੋਹਾ-ਕੂੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ-ਫਹੁਟੀਆਂ
ਘੁੰਡ ਕੱਢ ਕੇ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਕੇ ਲੰਘਦੀਆਂ।

ਉਸ ਨਾਲ-
ਸ਼ਾਮੋਂ ਕੀ ਮੱਝ ਮਰਨ
ਰਤਨੇ ਦੀ ਲਟੈਣ ਟੁੱਟਣ
ਅਰਜਣ ਕੇ ਖਲਵਾੜੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ
ਤੇ ਸੁਦਾਗਰ ਕੇ ਘਲਾੜੀ 'ਤੇ ਵਗਦੇ ਬੋਤੇ ਦੇ ਫੁੜਕ ਡਿੱਗਣ ਵਰਗੀਆਂ
ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਇਕ ਆਤਮਾ ਕਾਮਰੋਡ ਹੀ ਸੀ
ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ -'ਇਹ ਸਭ ਬਕਵਾਸ ਹੈ
ਇਹ ਨਜ਼ਰ-ਨੁਜ਼ਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੀ ਹੁੰਦੀ।'
ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸਮਝੋ ਉਹ
ਦੁਰਗੇ ਦਾ ਪੱਖ ਹੀ ਪੂਰਦਾ ਸੀ
ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਆਤਮੇ ਕੇ ਜਦੋਂ
ਚੰਗਾ-ਭਲਾ ਚਲਦਾ ਟਰੈਕਟਰ
ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਸਟਾਰਟ ਕਰਨ ਲੱਗੇ
ਤਾਂ ਵੀਹੀ 'ਚ ਜਾਂਦੇ ਦੁਰਗੇ ਨੇ ਪੈਰ ਮਲਦਿਆਂ
ਆ ਆਤਮੇ ਨੂੰ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਬੁਲਾਈ।
ਏਨਾ ਆਖ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਤਾਂ ਅਹੁ ਗਿਆ
ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਆਤਮਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਭਰਾ

ਸਿਆਲਾਂ 'ਚ ਵੀ ਮੁੜਕੇ-ਮੁੜਕੀ ਹੋ ਗਏ
ਪਰ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਸਟਾਰਟ ਨਾ ਹੋਇਆ।
ਆਤਮਾ ਅਕਲਕਾਨ ਹੋਇਆ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ
ਲੰਘਦਾ ਜੁਆਲਾ ਦਲਾਲ ਆ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ-
'ਕੀ ਗੱਲ! ਹੋਇਆ ਨੀ ਸਟਾਰਟ?'
'ਨਹੀਂ ਔਜ ਤਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਵਾ 'ਤੀਆਂ ਇਹਨੇ
ਅੱਗੋਂ ਕਦੇ ਇਓ ਨੀ ਸੀ ਹੋਈ
ਖਬਰਨੀਂ ਆਹ ਬਾਹਮਣ ਆਇਆ ਸੀ ਕਰਕੇ
ਆਤਮੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਚਨਚੇਤੀ ਨਿਕਲਿਆ।
'ਫੇਰ ਤਾਂ ਆਤਮਿਆਂ-
ਇਹ ਨਜ਼ਰ-ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਊ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਸ!'
ਜੁਆਲੇ ਨੇ ਚੋਟ ਲਾਈ
ਤੇ ਆਤਮਾ ਛਿੱਥਾ ਜਿਹਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਜਗੀਰੇ ਫੌਜੀ ਨੇ
ਇਕ ਦਿਨ ਜਗਰਾਵੀਂ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈਣ
ਸਵੇਰੇ-ਸਾਹਜਰੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ
ਸਾਈਕਲ ਕੱਢ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ
ਅਜੇ ਫਿਰਨੀਂ ਪੈਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ
ਮੁਹਰਿਓਂ ਦੁਰਗਾ ਆ ਟੱਕਰਿਆ
'ਰਾਮ ਰਾਮ ਫੌਜੀਆਂ! ਕਿੱਧਰ ਤਿਆਰੀਆਂ?' ਬੋਲਿਆ
'ਜਗਰਾਵੀਂ ਚੱਲਿਆਂ ਪਿਲਸ਼ਨ ਲੈਣ! ਜਗੀਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ
'ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਸੈਕਲ ਲਿਆ, ਰੰਗ ਲਗ ਗਿਆ
ਸ਼ਹਿਰ-ਸਕੀਰੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਉਤੇ ਲੱਤ ਦਿਓ
ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਸਾਅ-ਦਿਹਾੜੀ ਆ ਜੋ।
ਬੜੀ ਮੌਜ ਐ!!! ਦੁਰਗੇ ਨੇ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ।
ਜਗੀਰਾ ਚਾਅ 'ਚ ਸਾਈਕਲ ਦਵੱਲੀ
ਅਜੇ ਕੱਸੀ ਦੇ ਪੁਲ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ
'ਠਾਹ' ਕਰਕੇ ਟਾਇਰ ਦਾ ਪਟਾਕਾ ਪੈ ਗਿਆ।
ਫੌਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਤੱਤੇ-ਘਾਅ ਸਾਈਕਲ ਮੋੜਿਆ
ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਸਾਈਕਲ ਧੁਈ
ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਆਵੇ।

ਮੁਹਰਿਓਂ ਆਉਂਦੇ ਖੇਮੇ ਲੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ-
'ਕੀ ਗੱਲ ਫੌਜੀਆ? ਭੱਜਾ ਆਉਨੋਂ ਸੁੱਖ ਐ?
'ਆਹ, ਦੁਰਗੇ ਬਾਹਮਣ ਦੀ ਭੈਣ ਮਰ ਗੀ।
ਸਤੇ ਫੌਜੀ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਵੱਲ ਹੱਥ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਸਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗੇ ਦਾ ਚਾਅ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
ਉਹ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ
ਚਿੱਟੇ-ਖੂਬ ਕੁੜਤਾ ਧੌਤੀ ਤੇ ਪੱਗ ਕੱਢਦਾ
ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਲੀਰ ਫੇਰਦਾ
ਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ
ਕੁਵੇਲੇ ਤੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਤਾਕੀਦਾਂ ਕਰਦਾ।
ਸਰਾਧ ਖਾਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨ-ਨਾਮ
ਲਾਲ ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ਨਿੱਕੀ ਵਹੀ ਜਿਹੀ ਤੇ ਲਿਖਦਾ।
ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ
ਦੰਦ-ਘਸਾਈ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਕਾਰਮਦਾ-ਤੋੜਦਾ।
ਜਮੈਣ ਤੇ ਕਾਲਾ ਨੂਣ ਰਗੜ ਕੇ
ਤਲੀ ਲੈਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਭਰਦਾ।
ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਚਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ।
ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਪੁੱਛ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ
ਤੇ ਸਰਾਧ ਖੁਆਣ ਵਾਲੇ ਘਰੀਂ 'ਆਓ-ਭਗਤ' ਹੁੰਦੀ
ਚੰਗਾ ਮਨ-ਭਾਉਂਦਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ। ਘਰੇ ਲੱਛਮੀ ਆਉਂਦੀ!!
ਉਸਦੇ ਹੱਡਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ।

ਭਾਵੀ ਕੀ ਵਾਪਰੀ ਕਿ
ਉਸਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਮੁੰਡੇ ਨੇ
ਉਸਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਭਰ ਕੇ
ਦੁਰਗੇ ਤੇ ਸਵਿੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ।

ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਕਾਨ ਸਨ
ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੀ।
ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵਾਹਵਾ ਗੁਜ਼ਰੇ।
ਸਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਆਏ।

ਦੀਪਾ ਸ਼ਰਾਬੀ

ਦੀਪਾ-
ਮਾਂ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਪੁੱਤ ਸੀ।
ਪਲੇਠੀ ਦਾ ਜੰਮਿਆ!
ਜਦੋਂ ਜੰਮਿਆ
ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਘਰ ਤੇ ਸਕੀਰੀਆਂ 'ਚ
ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗ ਗਏ।
ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਇਕ ਲਹਿਰ ਹੀ ਦੌੜ ਗਈ
ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ!
ਘਰ-ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਿਹਰੇ ਬੋਝੇ
ਨਾਨਕਿਆਂ ਦਾਦਕਿਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ
ਲੱਡੂ ਲੋਹੜੀ ਸੌ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕੀਤੇ।

ਦੀਪਾ-
ਹੱਠਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੁੱਲਾ ਸੀ
ਰੰਗ ਦਾ ਕਣਕ-ਵੰਨਾ
ਅੱਖਾਂ ਦਰਸਿਆਨੀ-ਆਕਾਰੀਆਂ
ਕੰਨ ਬੇਮਲੂਮੇ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ
ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

ਸੱਤਵੇਂ ਸਾਲ 'ਚ ਹੋਊਗਾ
ਸੁਰਜਣ ਨਿਹਾਲੋਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-
ਹਵੇਲੀ ਆਲਿਆਂ ਦਾ ਮਸ਼ਟਰ
ਇਕ ਦਿਨ ਚੌਕੜੀਆਂ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ-
'ਅਖੇ ਜਿਹੜਾ ਪੜ੍ਹ ਗਿਆ
ਕੁਲ ਨੂੰ ਤਾਰ ਗਿਆ।'
ਤੁਲਸੀ ਬਾਹਮਣ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ-
'ਬਿੰਦਿਆ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਐ।'
ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਟੀ ਨਾਲ ਸਿੱਟੀ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਆਂ
ਇਹਨੂੰ ਮਦਰੱਸੇ ਪਾ ਕੇ ਸਿਰੇ ਲਾ ਦੀਏ
ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਅਵਸਰ ਬਣ ਗਿਆ
ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਉਮਰੇ ਮੌਜ ਕਰਾਂਗੇ।

ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤ ਕੰਮ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਨਿਆਣੇ ਸਕੂਲ।
ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ।
ਨਾ ਕੋਈ ਸੌਦਾ, ਨਾ ਪੁੱਛ-ਪਰਤੀਤ ਨਾ 'ਆਓ-ਭਗਤ'।
ਦੁਰਗਾ ਉਚਾਟ ਹੋ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਕਦੇ ਪਰਦੇ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਝਾਕਦਾ
ਕਦੇ ਰਸੋਈ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਾ
ਕਦੇ ਲਿਵਿੰਗ-ਰੂਮ 'ਚ ਸੌਫੇ ਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗਦਾ।
ਸਵਿੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਖਿਝ ਖਿਝ ਪੈਂਦਾ।
ਤੇ ਦੁਰਗੇ ਦਾ ਮਨ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚੋਂ ਪੱਟਿਆ ਗਿਆ।
ਉਸਨੇ ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤ ਨਾਲ
ਰੋਟਾ ਤੇ ਕਲਾ-ਕਲੇਸ਼ ਕੀ ਪਾਇਆ
ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਬਣਵਾ ਕੇ
ਦੁਰਗੇ-ਸਵਿੱਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇਸ ਭੇਜਣਾ ਹੀ ਪਿਆ।

ਹੁਣ ਦੁਰਗਾ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ।
ਉਹ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਆਏ ਨੂੰ ਕੀ
ਪਿੰਡ 'ਚ ਤੁਰਦਾ-ਫਿਰਦਾ
ਜਣੇ-ਖਣੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰੇ-
'ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇਰੇ ਠੀਕ ਈ ਕਥਰੇ-
ਸਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ।
ਆਪਣੀ ਮਾਤਰੀ-ਭ੍ਰਮੀ ਵਰਗੀ
ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਭਾਈ।'
ਸ਼ਾਇਦ ਦੁਰਗਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ
ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਬੁਰ ਪੈਣਗੇ
ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਆਉਣਗੇ।
ਪਿੰਡ 'ਚ ਉਸਦੀ ਪੁੱਛ-ਪਰਤੀਤ ਹੋਵੇਗੀ!!
ਤੇ ਸਰਾਧਾਂ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ
ਉਸ ਦੀ 'ਆਓ-ਭਗਤ' ਹੋਵੇਗੀ!!!

ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ
 ਸੁਰਜਣ ਨੇ ਹੱਟੀਓਂ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਪਤਾਸੇ ਲਿਆਂਦੇ।
 ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਡਵੱਟਾ ਨਿਹਾਲ ਨੇ
 ਸੰਝੂਕ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਨ ਨਾਲੋਂ ਪਾੜਿਆ
 ਚਾਰ ਆਨੇ ਗੜਬੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੱਤੇ।
 ਸੁਰਜਣ ਨੇ ਨਾੜ੍ਹੇ-ਧੋਤੇ ਦੀਪੇ ਨੂੰ
 ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਨਾਲ ਤੋਰ ਲਿਆ।
 ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਹਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ
 ਚਾਰ ਆਨੇ ਟੋਕ ਕੇ ਪੰਜ ਪਤਾਸੇ ਧਰੇ
 ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੰਗ ਮੰਗੀ
 ਤੇ ਫਿਰ ਸਕੂਲ ਜਾ ਕੇ
 ਮਾਸਟਰ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਡਵੱਟਾ ਜਾ ਦਿੱਤਾ।
 ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਖਬਰਨੀ ਨਮੋ ਨੁਮੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ
 ਇਹ ਸੁਰਜਣ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ
 ਪਰ ਸੁਰਜਣ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਡਵੱਟਾ ਉਹਨੇ
 ਜ਼ਰੂਰ ਸੱਜੇ ਪੱਟ ਬੱਲੇ ਰੱਖ ਲਿਆ।
 'ਕਾਕੇ ਦੀ ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਕੀ ਐ?' ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।
 ਨਿਹਾਲੋਂ ਕਹਿਦੀ ਸੀ- 'ਇਹ ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਸੁਦੀ ਸਤਵੀਂ ਨੂੰ ਜਰਮਿਆਂ।'
 ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਨੀ
 ਓਦੋਂ ਵੱਡੇ ਮੀਂਹ ਪਏ ਸੀ।'
 ਸੁਰਜਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ
 ਦੀਪੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ-
 'ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਉਏ।'
 ਦੀਪਾ ਖੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸੁਰਜਣ ਨੇ ਕਿਹਾ-
 'ਲਓ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਆਪੇ ਈ ਗਿਣ-ਗਿਣ ਕੇ ਲਾਲੋਂ-ਸੁਾਬ-ਕਤਾਬ
 ਤੇ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇ
 ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ
 ਦੀਪੇ ਦੀ ਜਨਮ-ਤਰੀਕ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ
 ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਹਵਾਲ ਦਾਖਲਾ-ਸਕੂਲ।
 ਦੀਪੇ ਨੇ ਨੌਂਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ
 ਨਿਹਾਲੋਂ ਸਕੀਰੀਆਂ 'ਚ
 ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਲ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਰੇ-
 'ਦੀਪੇ ਨੇ ਇਕੋ ਸਾਹ ਨੌਂ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਲੀਆਂ।'

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨਾ।
 ਨਜ਼ਰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
 ਤੇ ਦੀਪੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਗਈ।
 ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਬੇਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ
 ਕਿ ਤਿਹੂੰ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਦਿਨ
 ਸੁਰਜਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਹਲਾਂ-ਦੁੱਪੜਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ
 ਹੋਰ ਉਹ ਕਰਦਾ ਵੀ ਕੀ ?
 ਕਿਨੇ ਵਰ੍ਹੇ 'ਕੱਲਾ ਖੂਹ-ਨੱਕੇ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
 ਉਸ ਨੇ ਫਿਅਲ ਹੋਏ ਦੀਪੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-
 'ਛੱਡ ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੰਜਰਖਾਨਾ
 ਬੇਬੇਰੀਆਂ ਪਾ ਲੀਆਂ ਤੂੰ ਪੂਰੀਆਂ
 ਵਾਹ ਆਹ ਚਾਰ ਘੁਮਾਂ ਸਿਆੜ!'

ਅੰਨਾਂ ਕੀ ਭਾਲੇ ਦੋ ਔਖਾਂ।
 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਦਬਾਇਆ ਦੀਪਾ
 ਅੰਦਰੋਂ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਖਿੜਿਆ
 ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਝੰਵਿਆਂ ਜਿਹਾ ਬੋਲਿਆ- 'ਚੰਗਾ ਬਾਪੂ!'

ਅਗਲੇ ਦਿਨ
 ਦੀਪਾ ਭੂਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ
 ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਓਥੇ ਰਿਹਾ
 ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਸੁਰਜਣ ਖੂਹ-ਖੇਤ ਨਾ ਗਿਆ।
 ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਨਿਹਾਲੋਂ ਨਾਲ ਸਿੰਗ ਫਸਾਈ ਰੱਖੇ।
 ਕਹੇ- 'ਤੂੰ ਬੈਤਲੇ!
 ਤੂੰ ਕੀਤੀ ਐ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਹ-ਖਰਾਬੀ।
 ਤੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਇਹਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ
 ਆਪਣੇ ਪਤੰਦਰ ਨੂੰ। ਆਵਦੇ ਖਸਮ ਨੂੰ!!
 ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਨਾ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਚੂਰੀਆਂ
 ਏਸ ਸਾਲੇ ਨਿਕੰਮੇ ਨਿਖੱਟੂ ਨੂੰ?
 ਚਾਰਦੀ ਸੀ ਨਾ ਨਿਹਾਰੀਆਂ
 ਏਸ ਹਰਾਮ ਖੋਰ ਨੂੰ!'

ਤੇ ਨਿਹਾਲੋਂ ਸੁਣਦੀ ਸਭ ਸਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਹ ਨਿਖਾਫ਼ਣਾ ਸੱਚ ਈ ਕਹਿੰਦਾ ਐ-
ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰ ਉਹ ਮੰਨ ਰਹੀ ਸੀ।

ਖ਼ੈਰ! ਗੱਲ ਲੰਮੀ ਨਾ ਕਰੀਏ
ਇਕ...ਦੋ...ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ
ਦੀਪਾ-ਪਿੰਡ ਤੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ
ਦੌਰ-ਚਹੂੰ ਹੋਰ ਲਫੰਗਿਆਂ ਲਫੰਡਰਾਂ
ਤੇ ਮੁਸ਼ਟੇਡਿਆਂ ਨਾਲ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਜ਼ਹਿਰ 'ਚ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਿਆ ਕਰੇ।
ਤੇ ਮਹੀਨੇ-ਖੰਡ ਮਗਰੋਂ
ਕੋਈ ਵਾਰਦਾਤ-ਕਰਮਾਤ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰੇ।
ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਵੇਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਤੇ ਠਾਣੇ 'ਚ
ਦੀਪੇ ਤੇ ਸੁਰਜਣ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੱਗੀ।
ਉਲਾਭੇ 'ਤੇ ਉਲਾਭਾ!
ਮਸਤਿਆ ਊਠ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁੱਟਿਆ ਵੀ ਸੂਤ ਨਾ ਆਇਆ!!

ਖੁੱਢੇ ਹੋ ਰਹੇ-
ਸੁਰਜਣ ਤੇ ਨਿਹਾਲੇ ਨੇ ਇਕ ਰਾਤ ਸਿਰ ਜੋੜੇ
ਸੁਰਜਣ ਨੇ ਅੰਤ ਤੇ ਨਿਹਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ
ਬਾਬਾ ਧਿਆਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ-
'ਜੱਟ ਦਾ ਪੁੱਤ ਵਿਗੜਦਾ ਹੋਵੇ
ਤਾਂ ਪਹੁੰਨ ਦੇਵੇ! ਉਹਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਓ!!'

ਇਹੀ ਤਾਂ ਨਿਹਾਲੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ
ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਹੱਸੀ
ਹੱਸੀ ਕੀ ਹਸਦੀ ਸੁਰਜਣ ਦੇ ਗਲ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਗਈ
'ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਭੋਲਾ ਜਿਹਾ ਲਗਦੇ ਤੂੰ
ਉ ਲੋਹੜੇ ਦਾ ਚਲਾਕ ਐ!' ਉਸ ਕਿਹਾ।
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਾਲੇ-
ਸੁਰਜਣ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ
ਚਾਰ ਪੰਜ ਫਿਰਦੇ ਸਨ।
ਦੇ ਮਹੀਨੀ ਦੁਇਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਗੁਣਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀ, ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ।
ਵਹੁਟੀ ਸ਼ਰਨੇ ਦੀਆਂ ਵੀ
ਮੋਗੇ ਕਾਲਜੋਂ ਪੈਪ 'ਚੋਂ
ਬੁੱਕਾਂ ਲੱਗ ਖੁੱਕੀਆਂ ਸਨ।
ਢੋਆ ਨੂੰ ਢੋਆ
ਤੇ ਲੰਡੇ ਨੂੰ ਮੀਣਾ ਵਲ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ
ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਤਾਂ ਦੀਪੇ ਨੇ
ਲੱਲਾ ਭੱਥਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ
ਉਹ ਕੁੱਤੇ ਹੀ ਦਾਗਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਵੀ ਉਹ ਹੁਣ
ਚੰਗਾ ਮਾਹਰ ਤੇ ਆਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।
ਸੁਰਜਣ ਨਿਹਾਲੇ ਤੇ ਬਲਦ ਖੁੱਢੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।
ਸੁਰਜਣ ਹੁਣ ਅਣਸਰਦੇ ਹੀ ਖੇਤ ਜਾਂਦਾ
ਨਿਹਾਲੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਈ ਖੰਘਦੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਸ਼ਰਨੇ ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਪੈਕੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ।

ਤੇ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਦੀਪਾ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਠੋਕੇ ਤੋਂ ਬੋਤਲ ਲੈਂਦਾ
ਤੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਲਗੇ ਨਲਕੇ ਤੋਂ
ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਾੜੇ ਲਾਉਂਦਾ
ਤੇ ਬਚਦੀ ਦਾਰੂ ਡੱਬ 'ਚ ਦੇਹ
ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਆਪਣੀ ਵੀਹੀ ਵਿਚ
ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਉਂਦਾ-
'ਲੈ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੋਤਲ ਨੀ
ਤੇਰਾ ਦੀਪ ਸ਼ਰਨੀਏ ਆਉਂਦਾ।
ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਧੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਨੀ
ਆ ਜੂ ਘਰ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਂਦਾ!'
ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀਪਾ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਠੋਕੇ ਗਿਆ
ਮਾਲਕ ਨੇ ਠੋਕੇ 'ਤੇ ਨਵਾਂ ਕਰਿੰਦਾ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ।
ਕਰਿੰਦੇ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ
ਦੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੀਪਾ ਠੇਕੇ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਕਰਿਦੇ ਨੇ ਹੋਮ ਕੇ ਹੱਥ ਸਿਲਾਇਆ।
 ਦੀਪੇ ਨੇ ਅਧੀਆ ਮੰਗਿਆ ਉਸ ਬੋਤਲ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ
 ਦੀਪਾ ਕੁਝ ਕੂਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਕਰਿਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ-
 'ਬਾਈ ਜੀ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਵੰਡਿਓ? ਫੇਰ ਕਰ ਲਾਂਗੇ ਸੁਾਬ।'
 ਦੀਪੇ ਨੇ ਸੁਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਡੱਬ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ
 ਤੇ ਨਲਕੇ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ
 ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੱਦਰ ਜਿਹੇ ਹਾੜੇ ਅੰਦਰ ਮਾਰੇ।
 ਸੁਾਬ ਕਰਿਦੇ ਦੀ ਕਸੂਤੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ
 ਰਾਤ ਡੂੰਘੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ
 ਆਉਂਦੇ ਦੀਪੇ ਦੀ ਜੀਭ ਤਾਲੂਏ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ।
 ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਿਆ
 ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਸੇ
 ਇਕ ਖਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ। ਮੁੜ ਨਾ ਉੱਠਿਆ
 ਤੇ ਉਸਦਾ ਸ਼ਰਨੇ ਨਾਲ
 ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਂਦੇ ਆਉਣ ਦਾ
 ਇਕਰਾਰ ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ।

ਤਾਈ ਸੰਤੀ ਸੱਚ ਹੀ ਤਾਂ ਭੂਕਦੀ ਸੀ
 ਕਿ ਚੰਦਰੇ ਦੇ ਫਿਫਰੇ ਦਾਰੂ ਨੇ ਖਾ ਲਏ ਹਨ।
 ਤੇ ਦੀਪੇ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ
 ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਨੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਦੇ
 ਗਲ ਨਾਲ ਚਿਬੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ-
 'ਏਏ ਤਾਂ ਬਾਬਲਾ ਮੈਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ
 ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਬਾਪੂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ
 ਧਾਹ ਮਾਰ ਕੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਬਰਸਿਆ ਸੀ।
 ਤੇ ਦੀਪਾ ਸੁਰਮੇਦਾਣੀ ਵਰਗੀ ਸ਼ਰਨੇ ਨੂੰ
 'ਕੱਲੀ-ਕਾਰੀ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ!!'

ਅੰਮਾਂ ਹਰੋ !

ਅੰਮਾਂ ਹਰੋ!
 ਕਿੱਥੇ ਨੇ ਉਹ ਦਿਨ?
 ਜਦ ਜੀਦੀ ਸੈਂ!
 ਜਦ ਥੀਦੀ ਸੈਂ!!
 ਤੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਅਬਾਰ!
 ਗਲ ਖੋਦਰ ਦੀ ਲੰਬੀ ਕੁੜਤੀ
 ਤੇੜ ਤੇਰੇ ਲੁੰਗੀ-ਸਲਵਾਰ!!
 ਅੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਪੁੰਦਲੀ-ਬੁੱਢੀ ਐਨਕ ਤੇਰੇ
 ਹਾਏ ਖੁੰਡੀ ਦੀ ਉਹ ਖੜਕਾਰ!

ਅੰਮਾਂ ਹਰੋ! ਕੋਠੜੀ ਤੇਰੀ
 ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਕੀ ਅਤੇ ਧੁਆਂਧੀ
 ਇਸਦਾ ਨਿੱਕਾ ਬਿਦਾ ਬੂਹਾ
 ਹਾਏ ਜੀਕੂੰ ਸੀ ਸੁਰਗ ਦੁਆਰ!
 ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ
 ਉਪਰ ਬਿੱਚ ਰਜਾਈ ਮੈਲੀ
 ਗੂਹੜੇ ਗੂਹੜੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀ
 ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕੀਕੂੰ ਠਾਰ!
 ਤੇਰੀਆਂ ਫਿਰ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
 ਬੁੱਢੇ ਦਿਓ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣਦਿਆਂ
 ਦੇਣੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰ।
 ਪਿਓ ਦੀ ਕੁੱਟ ਨਾ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿੜਕਾਂ
 ਸਾਰੇ ਸੰਸੇ ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰ।

'ਮਸ਼ਟਰ ਜੀ' ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਕੰਮ ਦਾ
 ਮੂਲ ਨਾ ਮਨ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਭਾਰ।
 ਬਾਤ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮੇਰੀਏ ਅੰਮਾਂ
 ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ

ਹਾਂ-ਹੂੰ-ਹਾਂ-ਹੂੰ ਭਰ ਹੁੰਗਾਰਾ
ਉਪਲਾਂਦੇ ਉਪਲਾਂਦੇ ਕੀਉ
ਦੇਣੀ ਇਕ ਪਲ ਸੁਰਤ ਵਿਸਾਰ!

ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਮੀਏ
ਤੇਰੇ ਦੌਹ ਹੱਥਾ ਦਾ ਪਿਆਰ!
ਉਹ ਅਸੀਸਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ!!
ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪਿਆਰਾ
ਦੇਵੇ ਡੁਬਦੇ ਪੱਥਰ ਤਾਰ!!!

ਬਿਨ ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਉਹ ਤੇਰਾ
ਪੋਲੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ
ਜਿਸਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਆਵੇ ਪਿਆਰ
ਵਰ੍ਹੇ ਅਖਾਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬਰਖਾ
ਤੇਰਿਆਂ ਬੁੱਟਾਂ ਦੇ ਉਰਵਾਰ
ਬੁੱਢੀਏ ਅੰਮਾਂ ਤੇਰੇ ਮੌਜੇ
ਰਖਦੀ ਸੈਂ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਵਾਰ!

ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਅੰਮਾਂ
ਤੂੰ ਸੁੱਤੀ ਕਿਉਂ ਪੈਰ ਪਸਾਰ!
ਜਦ ਸੀ ਤੈਨੂੰ ਲਾਂਬੂ ਲਾਇਆ
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਏਨੀ ਸਾਰ!!

ਅੱਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪਾਰ-ਉਗਰ
ਤਕਦਾ ਹਾਂ ਜਦ ਝਾਤੀ ਮਾਰ
ਮਨ ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੀਏ ਅੰਮੀਏ
ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਅਣਤੁਲਵੇਂ ਭਾਰ!
ਅੰਮੀਏ! ਏਮੀਏ!!
ਸਭ ਸੁਖ ਹੁੰਦਿਆਂ

ਮੁਠਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਆਕਾਰ!
ਜੀਉਂ ਕਿਸੇ ਝੀਲ ਤੋਂ ਅੰਮੀਏ
ਉੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਡਾਰ!
ਇਉਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਅੰਮੀਏ
ਉੱਥ ਤਾਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਹਾਰ।
ਕੰਵਲ ਝੁਮਦੇ ਲਿਸ਼ਕਣ ਪਾਣੀ
ਸੁਹਜਾਂ ਦਾ ਨਾ ਅੰਤ-ਸੁਮਾਰ।
ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੰਢਿਓਂ ਅੰਮੀਏ
ਉੱਡ-ਪੁੱਡ ਗਏ ਮਨ-ਚਿੰਦੇ ਉਹ ਦਿਹੁੰ
ਉੱਡਦੀ ਜਿਉਂ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਡਾਰ।
ਜਦ ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ!
ਸੌਂਦਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਸੁਰਤ ਵਿਸਾਰ!!
ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸ ਉਤਾਰ!!!

ਕਾਕਾ ਫੌਜੀ

ਮੂੰਹ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਨੌਕਰਾਂ'
ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕੀ
ਕਾਕਾ ਫੌਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਕਾਕਾ
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਤੋਂ ਇਕ ਰਤਾ
ਉੱਤੇ ਉੱਠ ਗਿਆ ਬੰਦਾ ਸੀ।
ਫੌਜ 'ਚੋਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਆਉਣ ਉਪਰੰਤ
ਪਿੰਡ 'ਚ ਉਸਦੀ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ
ਪੇਂਠ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਸਿੱਸ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ।

ਕਾਰਨ-
ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਪੱਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖ-ਪਲਟਣ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵਾਂਗ
ਚਿਣ ਚਿਣ ਕੇ ਪੱਟੀਦਾਰ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਤੇ ਜੁੱਤੀ-ਬੂਟ ਅਠਿੱਕਾ ਪਾਲਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਦਾਹੜੀ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਾਜ ਨਾਲ ਸੁਆਰ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ।
ਤੇ ਪੇਂਟ ਪਜਾਮਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਜਿੰਦਣ ਜਗਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਉਹ ਆਪਣੇ ਐਟਲਸ ਸਾਇਕਲ ਤੇ ਇਓਂ ਲੀਰ ਫੇਰਦਾ ਸੀ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀਆਂ ਗੋਲਾਈਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਾ ਹੋਵੇ।
ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਚਿਣ-ਚਿਣ ਬੰਨ੍ਹੀ ਪੱਗ ਤੇ
ਚਿੱਟਾ ਠਾਠਾ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਸਾਇਕਲ ਦੇ ਹੈਂਡਲ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਛਤਰੀ ਟੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ
ਕੈਰੀਅਰ ਨਾਲ ਇਕ ਲੰਮੀ ਰੱਸੀ ਲਵ੍ਹੇਟੀ
ਤੇ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਉੱਤੇ ਪੇਂਟ ਤੋਂ ਦੀ ਲੋਹੇ ਦਾ ਇਕ
ਚਿੱਟਾ ਜਿਹਾ ਬੰਗਣਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਾਕਾ!
ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਸੀ
ਪਰ ਫੌਜ ਵਿਚ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਸੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।
ਜੰਨਾਂ-ਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸੋਹਣੀ ਪੱਗ ਬੰਨਵਾਉਂਦੇ ਸਨ
ਮੈਂਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਕ ਜੰਨ 'ਚ
ਜਦ ਮੈਂ ਉਸਤੋਂ ਪੱਗ ਬੰਨਵਾਈ ਸੀ
ਤਾਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਢਾਗੀ ਸੀ।
ਫੌਜ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤਾਈ ਸੰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ
ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਭੁਆਲੀ ਆ ਗਈ ਸੀ,
ਤੇ ਉਹ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਲੈਕਸ਼ਨ 'ਚ
ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ
ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲੀਆਂ ਸਨ।
ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਬਦਮਾਸ਼ੀ
ਤੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਹੋਣਾ ਦੱਸਦੇ ਸਨ
ਪਰ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੀਤੇ ਮੁਤਾਬਿਕ
ਉਸਦਾ ਮਗਜ਼ ਫਿਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ
ਉਸਦੇ ਡਮਾਕ ਦੀ ਗਿਰੀ ਤਾਂ ਫੌਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੱਢ ਲਈ ਸੀ
ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ...ਪੰਗਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਕਾਕੇ ਦੀ ਧਾਕ ਤੇ ਪੁੰਮ
ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜੀਤੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਸਿੱਟਦਿਆਂ
ਉਸਨੇ ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉੱਤੇ ਫੜ ਕੇ
ਉਸਤੇ ਢਾਹ ਕੇ ਗੋਡਾ ਫੇਰਿਆ
ਤੇ ਉਸਦੀ ਢਿਬਰੀ ਟੇਟ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪੈਨਸ਼ਨ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ
ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦੀ ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ
ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਕੇ ਦਾ ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ
ਤੇ ਉਸਨੇ ਖੰਡ ਦਾ ਡੀਪੂ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ
ਪਰ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣ 'ਚ ਖੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਇਹ ਵੀ ਉਸਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ

ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਮਸਾਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
 ਬੈਂਕ 'ਚ ਸੰਤਰੀ-ਪੁਣਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ
 ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਨੌਕਰੀ ਨਾਲ ਖਾਸਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ।
 ਕਾਕੇ ਦੀ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਆਦਤ ਸੀ
 ਕਿ ਉਹ ਸਾਇਕਲ ਬੜਾ ਆਕੜ ਆਕੜ ਦੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
 ਜਿਵੇਂ ਅਜੇ ਵੀ ਫੌਜ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪਲਟਣ ਵਿਚ ਪਰੇਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।
 ਪੈਨਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭੱਠੀਆਂ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਹੋਡਲ ਨਾਲ ਬੰਧੇ
 ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਝੋਲੇ ਵਿਚ ਹਲਵਾਰੇ ਕੈਨਟੀਨ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀ
 ਥਿਰੀ ਐਕਸ ਰੋਮ ਦੀ ਬੋਤਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।
 ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਇਕ ਗੱਦਰ ਜਿਹਾ ਪੈਂਗ ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ
 ਸੁਏ ਦੇ ਪੁਲ ਵਾਲੇ ਨਲਕੇ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ
 ਤੇ ਫੇਰ ਬੋਹ ਤੋਂ ਦੀ ਉਸਦਾ ਸਾਇਕਲ
 ਬਲਦ-ਮੁਤਣੀ ਚਾਲ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
 ਉਦੋਂ ਉਹਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਵੀ
 ਸ਼ਰਾਬੀ ਤੇ ਰੰਗੀਨ ਪਰਿੰਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ
 ਤੇ ਫਿਰ ਪਿੰਡ 'ਤੇ ਜਾਣੀਂ ਇਕ ਇਲਹਾਮ ਵਰਗਾ ਆਲਮ
 ਤਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
 ਬਾਂਬ ਚਾਚੀ ਨੇ ਘਰੇ ਉਸ ਦਿਨ
 ਆਂਡੇ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ
 ਬੂਹਾ ਚੁਪੋਟ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
 ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ!!
 ਤੇ ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ!!!
 ਉਹ ਲੋਰ ਵਿਚ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਕਾਠੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ
 ਘਰ ਦੀ ਦਿਹਲੀ ਟਪਾਉਂਦਾ ਸੀ
 ਤੇ ਪਿੰਤਲ ਦੇ ਗਿਲਾਸ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉੱਪਰੋਥਲੀ
 ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾੜੇ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।
 ਪਿਲਰਕੇ-ਪੱਗ ਉਹ ਓਟੇ ਤੇ ਧਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ
 ਤੇ ਨੌਜੇ 'ਚ ਚਾਚੀ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤੀ-ਗਾਹਲਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
 ਫਿਰ ਲੜਖੜਾਂਦਾ ਜਿਹਾ ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ
 ਤੇ ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਹਿਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।
 ਤੇ ਮੱਛਰਦਾਨੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਝਾਰਤ ਜਿਹੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ
 ਜਿਸਦੀ ਚਰਚਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੁਢੀਰ ਵਿਚ ਆਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਬਿੰਦੇ-ਖੁੰਡੀ ਖੇਡਦੇ 'ਚਾਨਚੌਕ
 ਉਸਦੇ ਸਾਇਕਲ ਮੁਹਰੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ
 ਤਾਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਇਕੋ
 ਗਾਹਲ 'ਮਾਤਰਚੇ....' ਕੱਢਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
 ਤੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਜ ਨਾ ਆਉਂਦੇ
 ਤੇ ਉਸਨੂੰ 'ਅੜਬ-ਕੁੱਕੜ' ਕਹਿ ਕੇ ਭੱਜਦੇ ਸਾਂ
 ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਇਕਲ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਲਾ ਕੇ
 ਸਾਨੂੰ ਦਸ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਹੀ ਦਬੋਚ ਕੇ
 'ਅਟੈਨਸ਼ਨ' ਕਰਦਾ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲੁਆ ਕੇ ਹੀ
 ਛੱਡਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਾਕਾ ਹੁਣ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪੂਰਾ ਬਾਗੋ-ਬਾਗ ਸੀ
 ਪਰ ਉਸਦੀ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਬਸ ਚੰਦ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਖੇਡ ਸੀ
 ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦੇ ਨਸੀਬਾਂ 'ਚ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ
 ਆਰਾਮ-ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।
 ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ
 ਮਨਹੂਸ ਖਬਰ ਨਾਲ ਇਕ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ ਸੀ
 ਕਿ ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਜਿਹੇ ਨੂੰ
 ਕਾਲੇ-ਕੱਛਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ
 ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੱਟ ਗਏ ਸਨ।
 ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੋਗ ਦੀ ਇਕ ਸਫ਼ ਵਿਛ ਗਈ ਸੀ।
 ਤੇ ਚਾਚੀ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਡੁੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਵਿਚ
 ਕੁੰਜ ਵਾਂਗ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ!!
 ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਨਿਮਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੋਰ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵੈਣ ਪਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ!!!

ਕਾਕਾ ਹੁਣ ਦੂਰ...ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੈ
 ਜਿਥੇ ਗਏ ਹੋਏ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦੇ।
 ਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੁਣ ਇਥੇ ਲਾਈਨ-ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਸਕਣਾ ਹੈ
 ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸਦਾ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਹੀ ਕਰ ਸਕਣਾ ਹੈ
 ਪਰ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਪਿੰਡ ਘੁੱਗ ਵਸਦਾ ਹੈ
 ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਦੀ ਰਹੇਗੀ।
 ਸਮਾਂ ਦਰਿਆ ਤੇ ਹਵਾ ਜਦ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰਤਦੇ ਨਹੀਂ

ਪਰ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਹਸਤਾਖਰ ਪਿਛੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਕਾਕੇ ਫੌਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਚ ਖੁਟਿਆ ਚੰਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ
ਜੁ ਇਸਦੇ ਜ਼ਿਹਨ 'ਚ ਕਿਸੇ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਛਬੀ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।
ਕਾਕਾ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੌਨੇ ਦੀ ਘੁੰਡਰ ਸੀ
ਅਥਵਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣਾ ਸੀ
ਜੁ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਦਾ ਮਕਦਾ ਹੈ!

ਕਰਤਾਰਾ ਮੋਰ !

ਪਿੰਡ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਗੁਣਾਂ-ਔਗੁਣਾਂ ਤੇ ਆਦਤਾਂ ਕਾਰਨ
ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਔਲ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!!

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਵੀ
ਕਰਤਾਰੇ ਦੀ ਔਲ
ਕਰਤਾਰੇ 'ਮੋਰ' ਵਜੋਂ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਸਲ ਗੱਲ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਸੀ ?
ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ
ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਿਕ
ਇਕ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਗਲ ਦੀ ਘੰਡੀ ਉੱਚੀ ਸੀ
ਤੇ ਨਾਲੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਸਦਾ ਸੀ
ਤਾਂ ਇਕ ਠਹਾਕਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰ ਕੇ
ਕਿਸੇ ਕੂਕਦੇ ਮੋਰ ਵਾਂਗ ਹੀ
ਆਪਣੀ ਧੌਣ ਉੱਚੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।
ਇਕ, ਉਸਦੀ ਗਰਦਣ ਤੇ ਮੋਰ ਵਾਂਗ
ਗਾਨੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ!

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਹ 'ਕੱਲਾ ਕਰਤਾਰਾ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ
ਜੁ ਆਪਣੀ ਪੱਗ 'ਤੇ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੂੰਜਾ ਛਡਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਰ
ਜੰਨ-ਮਾਨ ਤੇ ਮੇਲੇ-ਮੁਸਾਹਵੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ
ਉਹ ਜਗਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰੰਗਵਾ ਕੇ ਤੇ ਮਾਵਾ ਲੁਆ ਕੇ
ਪੱਗ 'ਤੇ ਕਲਗੀ ਵਰਗਾ ਤੁਰੂਲਾ ਛਡਦਾ ਸੀ
ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦਾ ਮੋਰ ਈ ਲਗਦਾ ਸੀ!

ਉਸਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ
 ਕਿ ਉਹ ਚਾਦਰਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ।
 ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਕੁੜਤਾ-ਪੱਗ ਤਾਂ
 ਠੀਕ-ਠਾਕ ਤੇ ਸੂਤ-ਸਾਤ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ
 ਪਰ ਚਿੱਟਾ ਚਾਦਰਾ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੀਬ ਨਾਲ
 ਤੇ ਚਿਣ ਚਿਣ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ।
 ਇਸ ਪੁੰਵੇਂ ਚਾਦਰੇ ਨਾਲ
 ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਨਾਂ 'ਤੇ
 ਉਸ ਤੁਰਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਸੰਗ
 ਜਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਵੀਹੀਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ
 ਤਾਂ ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਈ ਕਿਸੇ ਪੈਲੂ ਪਾਉਂਦੇ ਮੋਰ ਵਰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ।
 ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ
 ਉਸਨੂੰ ਪਿੰਡ 'ਕਰਤਾਰਾ-ਮੋਰ' ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।
 ਤੇ ਹੁਣ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਇਹ ਔਲ ਪੱਕ ਗਈ ਸੀ।
 ਭਿਣਕ ਇਸਦੀ ਕਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ!!

ਪਰ ਕਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲ
 ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਮੋਰ' ਕਹਾਉਣਾ
 ਕਿਸੇ ਪੰਡੀ ਨਾਲ ਤਸਬੀਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਾ
 ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ! ਮੂਲੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਂਦਾ!!
 ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੋਰ ਪੰਡੀਆਂ ਵਿਚੋਂ
 ਇਕ ਆਹਲਾ ਔਵਲ ਤੇ ਉੱਤਮ ਦਰਜੇ ਦਾ
 ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪੰਡੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥੀ ਡਾਕੀਏ ਨੇ
 ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਵਿਕ
 ਉਸਨੂੰ 'ਮੋਰ ਸਾਹਬ' ਕਹਿਕੇ ਫੜਾਈ
 ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੇ ਗਲ ਪੈ ਗਿਆ
 ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ-
 ਕੁੱਤਿਆ ਬਾਹ....!
 ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਮੋਰ ਕਿਹਾ

ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ.....!
 ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰੇ ਦੇ
 ਮਗਰੋਂ ਕਹੇ ਸਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰਦੀਆਂ
 ਪ੍ਰਿਥੀ ਸੈਕਲ ਤੇ ਲੱਤ ਦੇ ਕੇ
 ਟਿੱਬੂ ਗਿਆ ਸੀ! ਤਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ!!

ਪਰ ਇਹ ਸਮੇਂ, ਉਮਰ
 ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਮੂੰਹ-ਮੂੰਹਰੇ ਬਾਰ ਬਾਰ
 ਬੋਲੇ 'ਮੋਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਹੀ ਚਮਤਕਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ
 ਕਿ ਕਰਤਾਰੇ ਨੂੰ 'ਮੋਰ' ਕਹਾਉਣਾ ਹੁਣ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ
 ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ।
 ਸ਼ਾਇਦ ਮੋਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ
 ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਡੂੰਘੀ ਉਤਰ ਗਈ ਸੀ।
 ਉਸਦੇ ਹੱਛਾਂ ਤੇ ਤਨ-ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਜਰ ਗਈ ਸੀ!!

ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਣਾ ਕੀ ਵਰਤਿਆ!
 ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਪੈ ਗਈ।
 ਮੋਰ ਘਰੇ ਕੱਢ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਸੀ-ਵੇਚਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।
 ਲਾਹਣ ਦੇ ਦੋ ਘੜੇ ਉਸਦੇ ਘਰੋਂ ਫੜੇ ਗਏ।
 ਉਸ ਘਾਬਰੇ ਹੋਏ ਨੇ
 ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਤਾਂ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਸੀ
 ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਰੂਲ ਵੀ
 ਉਸਨੇ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਖਾ ਲਏ
 ਤੇ ਹੱਥਕੜੀ ਲੁਆਉਣ ਲਈ ਬਾਹਾਂ ਜੋੜ ਕੇ
 ਸਾਊਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ।
 ਜਦੋਂ ਮੋਰ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਲੱਗੀ
 ਓਦੋਂ ਉਸਦੇ ਤੇਜ਼ ਸਿਰਫ ਬੋਸਕੀ ਦੀ ਨੀਕਰ ਹੀ ਸੀ
 ਚਾਦਰਾ ਬੰਨ੍ਹਣ-ਚਿਣਨ ਦਾ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ
 ਤੇ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ?
 ਕਿੱਥੇ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ!

ਹੱਥਕੜੀ ਲਾਈ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ
ਉਸਨੂੰ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।
ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਵਿਹੜੇ-
ਹੱਠੀ 'ਚ ਬੈਠੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਧੰਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-
ਅਹੁ ਵੇਖ! ਪੁਲਸ ਆਲੇ ਕਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਲੈ ਚੱਲੇ।

ਗੱਲ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਹੱਥਕੜੀਆਂ 'ਚ ਜਾਂਦੇ
ਕਰਤਾਰੇ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਵੀ ਪੈ ਗਈ
ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਗਲੀ ਰੂਹ
ਆਪਣੇ ਬੋਲਾਂ 'ਚ ਭਰਕੇ
ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਰ ਦੇ ਢੂੰਘਾਂ ਵਾਂਗ ਖਲਾਰਦਾ
ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹੱਠੀ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਕਰਾਰ ਨਾਲ ਕੂਕਿਆ-
ਭੈਣਾ ਦਿਆ ਖਸਮਾ! ਔਜ ਮੈਨੂੰ 'ਕੱਲਾ ਕਰਤਾਰਾ' ਈ ਕਹਿਨੈ
'ਕਰਤਾਰਾ ਮੋਰ' ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ?
